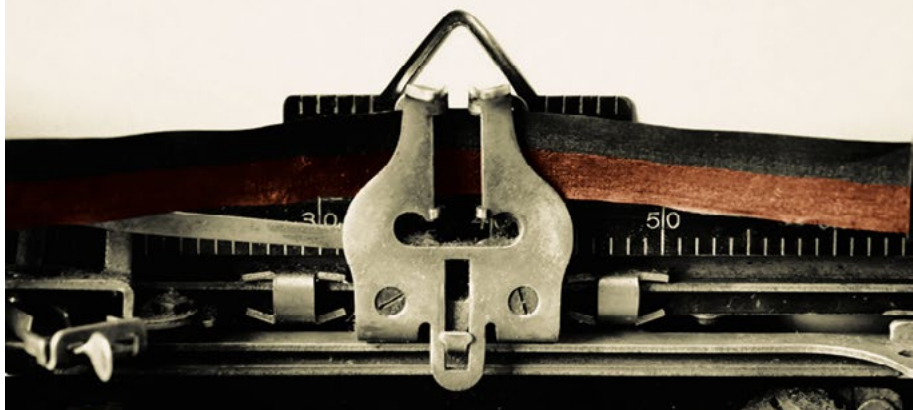

KAREL PACNER

VELMISTŘI ŠPIONÁŽE

Vznik a zákulisí
tajných služeb ve 20. století

PLUS

Velmistři špionáže

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.nakladatelstviplus.cz
www.albatrosmedia.cz

Karel Pacner
Velmistři špionáže – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2018

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA** a.s.

KAREL PACNER

VELMISTŘI
ŠPIONÁŽE

PLUS

OBSAH

TAJNÉ SLUŽBY JSOU POUZE VLIVNÍ PORADCI

7

NEOBYČEJNĚ SCHOPNÝ AMATÉR

Zakladatel britské výzvědné služby SIS/MI 6

MANSFIELD CUMMING

10

TAJNÁ NĚMECKÁ OFENZIVA NEUSPĚLA

Šéf německé vojenské tajné služby za první světové války

WALTER NICOLAI

40

ZACHYCENÁ DEPEŠE

Ředitel britské námořní výzvědné služby NID

WILLIAM REGINALD HALL

60

„ČARODĚJNICKÁ VÁLKA“

Zakladatel vědecké špionáže

REGINALD VICTOR JONES

78

ZAPOMENUTÁ LEGENDA

Náčelník rozvědky NKVD za druhé světové války

PAVEL FITIN

112

PROFESIONÁL UTAJENÝ JAKO „C“

Ředitel britské výzvědné služby SIS/MI 6 za druhé světové války

STEWART MENZIES

142

NENÁPADNÝ KANAĐAN V NEW YORKU

Styčný důstojník britských tajných služeb v USA

WILLIAM STEPHENSON

188

HITLERŮV NESLUŽEBNÍK
Náčelník abwehru za druhé světové války

WILHELM CANARIS

218

ROOSEVELTŮV VÁLEČNÍK „DIVOKÝ BILL“
Zakladatel americké válečné zpravodajské služby OSS

WILLIAM DONOVAN

256

NEJSCHOPNĚJŠÍ ZE VŠECH ŠÉFŮ VÝCHODNÍHO BLOKU
Zakladatel východoněmecké rozvědky HVA

MARKUS WOLF

282

CELÝ ŽIVOT NA BOJIŠTI STUDENÉ VÁLKY
Ředitel americké Ústřední zpravodajské služby CIA

ALLEN WELSH DULLES

314

NEJLÉPE INFORMOVANÝ MUŽ SE ZATEMNĚNÝM MOZKEM
Předseda sovětské tajné služby KGB

JURIJ ANDROPOV

372

HON NA VRAHA ŠESTI MILIONŮ
Nejúspěšnější ředitel izraelského Mosadu

ISSER HAREL

400

ŠÉFKOUZELNÍK Z LANGLEY
Rozehrávač kosmické špionáže
ALBERT „BUD“ WHEELON

422

PRAMENY

438

*Špionáž je tak špinavá práce, že ji mohou vykonávat jenom gentlemani.
To je také jeden z důvodů, proč jsou v této oblasti tak dobří Britové.*

Albert Speer,
ministr zbrojního průmyslu třetí říše
a Hitlerův architekt

TAJNÉ SLUŽBY JSOU POUZE VLIVNÍ PORADCI

Státy si zřizují zpravodajské služby k tomu, aby jejich vládám umožnily efektivně vládnout. Dnes, tak jako v minulosti, žádná administrativa není schopna přijmout odpovědná rozhodnutí v otázce bezpečnosti jako taková bez kvalitních zpravodajských informací. Informace tajných služeb mají však pouze poradní hlas. Jsou jen jedním z aspektů, na základě kterých se přijímají politická rozhodnutí. Velmi často přinášejí jen neúplný obraz situace s více možnými variantami dalšího vývoje popisované problematiky. A to i z toho důvodu, že potenciální nositel hrozby se snaží své úmysly maskovat, či záměrně klamat.

Vyjádření amerického ministra obrany Rumsfelda po invazi USA do Iráku, kdy tvrdil, že k vojenské akci vedly různé interpretace zpráv CIA, je minimálně pokrytecké s jasnou snahou vyhnout se odpovědnosti za mylné rozhodnutí, jehož důsledky se na Blízkém východě projevují velkou intenzitou dodnes a mají přímý dopad na bezpečnost Evropské unie. Už vůbec nesmí tajná služba „vyslyšet“ přání politiků a předložit jim to, co chtějí slyšet, což špioni z Langley „občas“ udělali. Pokud jde o výše zmíněnou vojenskou operaci s cílem svrhnout iráckého prezidenta Saddáma Husajna, američtí zpravodajci zesměnili tehdejšího ministra zahraničních věcí USA Colina Powella, který na zasedání Rady bezpečnosti OSN ukazoval snímky tzv. pojízdných zařízení na výrobu biologických látek, což bylo vzato jako záminka k agresi. Nakonec se ukázalo, že šlo o zařízení na výrobu hnojiv. Američané uvěřili tomu, čemu věřit chtěli, a zdroj těchto výmyslů německé tajné služby BDN nijak neověřili. Zpravodajské informace nesmí mít podobu umožňující několik interpretací, mohou pouze předkládat různé možné scénáře vývoje s odhadem pravděpodobnosti.

O vyhlášení války či zahájení vojenské operace rozhoduje jen a jen politické vedení státu.

Neznám nikoho, kdo by svět špionáže přiblížil českým čtenářům lépe a v takovém tvůrčím rozsahu jako Karel Pacner. Dnes již téměř osmdesátiletý autor, a s potěšením mohu říci, že i můj přítel, předkládá na trh novou knihu *Velmistři špionáže*. Samotný název dává tušit, že půjde o lidi, kteří se zásadním způsobem zasloužili o rozvoj samotných zpravodajských služeb a o jejich úspěšnost. Byť např. v případě Markuse Wolfa spíše negativní, neboť neblaze proslulá východoněmecká Stasi stála za mnoha zmařenými lidskými osudy a životy po válce rozdělených Němců. Nesporně negativní roli admirála Canarise při vedení války německým wehrmachtem, byť se zapojil do přípravy atentátu na Hitlera v roce 1944, není nutné zdůrazňovat. „Význam“ a role komunistického aparátčíka Andropova, nástupce Brežněva ve funkci generálního tajemníka ÚV KSSS v roce 1982 až do jeho smrti v roce 1983, jako představitele obávané KGB v represivním systému Sovětského svazu by si určitě zasloužila samostatné pojednání.

Autor popisuje svět špionáže a jeho hlavní protagonisty teprve od počátku dvacátého století. Je třeba říci, že již podstatně dříve byly položeny zárodky tajných služeb. Například Vatikán již v 16. století založil organizaci Holy Alliance přejmenovanou v třicátých letech minulého století na Entity, jejímž prvním významným cílem bylo zavraždit anglickou královnu Alžbětu I., která se po krátkém rekatolizačním období vlády své starší sestry Marie vrátila k nezávislosti anglikánské církve na Římu. V roce 1584 Holy Alliance zavraždila Viléma Oranžského. V tomto výčtu by bylo možné dlouho pokračovat. K tomuto období se tedy datuje zárodek jedné z nejtajemnějších služeb světa, bezohledně prosazující zájmy katolické církve. Velmi často stál v jejím čele kardinál, který posléze usedl na papežský stolec. Což podtrhuje zásadní význam katolických špiónů pro Vatikán, přestože Holy See, hlavní církevní instituce Vatikánu, její existenci, jakožto i existenci vatikánské kontrarozvědky Sodalitum Pianum, popírá. Nedostatek informací o jejich činnosti, jakož i o osobách, které je řídili a řídí, byl zřejmě důvodem, proč je Karel Pacner do své knihy nezařadil, ač jejich význam ve dvacátém století nebyl o nic menší a zanedbatelnější než v dobách jejich vzniku a následného působení do popisovaného období.

Nestor knih věnující se světu tajných služeb nemohl vynechat dvě organizace, které lze zařadit mezi nejlepší. Britskou MIS neboli Secret Intelligence Service, již český příznivec nepochybně zná z obrazovek

či pláten kin hlavního představitele Jamese Bonda. Již šest britských herců ztvárnilo epizody a hlavního hrdinu, který je přesně prototypem agenta, kterého by žádná služba ve svých řadách nechtěla, případně dlouho netrpěla. Život a práci člověka typu Bonda ohrožuje časté pití, střídání krásných žen apod. Tajnou službu však ohrožuje jeho negace pravidel, neplnění úkolů a bezbřehá samostatnost.

Pro mě byl vždy vzorem izraelský Mosad. Je jen logické, že rozvědka státu, který je permanentně od svého vzniku ohrožován sousedy, zažívá ozbrojené konflikty či válečné střety, si nemá čas a nemůže dovolit na něco hrát. Vezmeme-li v potaz strašlivou historickou zkušenost s holocaustem, pak máme odpověď na to, proč patří mezi nejlepší. Na výsledcích její práce záleží přežití státu Izrael. Bez odhodlání jejich agentů udělat pro mír země vše by úspěchu nemohlo být dosaženo. Nedávno byl v České republice bývalý ředitel Mosadu Efraim Halevy. Když jsem četl rozhovor s ním, úplně mě zamrazilo. Mluvil o tom, že je-li nutná fyzická likvidace nepřítele státu Izraele, pak je ke splnění úkolu vybrán nejmorálněji vyspělý agent. Žádný nájemný vrah, který za peníze zabije kohokoli. To je u nás, v zemi, která je prolezlá škodlivým pacifismem, naprosto nepochopitelné.

Věřím, že po přečtení této velmi zajímavé knihy jednak oceníte autorovu pracovitost, se kterou sestavil velké množství informací do čtivé podoby, a také budete dále obohaceni o svět tajných služeb v přímém napojení na hlavní události dvacátého století, které přinesly nesmírné utrpení mnoha desítkám milionů lidí na celém světě. *Velmistři špionáže* podtrhují zásadní význam tajných služeb zaměstnávajících věci oddané a schopné lidi odhodlané pracovat pro bezpečnost státu. Bohužel přinášejí i svědectví, jak může zmíněná oddanost režimu a bystrý intelekt sloužit k upevnění totalitního státu bez ohledu na míru páchaného zla.

Gen. Ing. Andor Šándor,
bývalý náčelník Vojenské zpravodajské služby

NEOBYČEJNĚ
SCHOPNÝ
AMATÉR

ZAKLADATEL BRITSKÉ VÝZVĚDNÉ SLUŽBY

SIS/MI 6

MANSFIELD CUMMING

ZAČÁTEČNÍCI V ČELE TAJNÝCH SLUŽEB

S prvním živým vyzvědačem se setkal fregatní kapitán Mansfield Cumming v pátek 26. listopadu 1909. Byl to Rakušan označovaný jako „B“, žijící v severním Německu. Agent „B“ neuměl anglicky, a jak Cumming později přiznal ve svém deníku, se svou chabou němčinou by mu nerozuměl. Jejich rozmluvu proto tlumočil kapitán Reginald Temple z Oddělení námořního zpravodajství (Naval Intelligence Division – NID).

Agent „B“ byl velmi ochotný. Cestoval po severním Německu, a mohl tak získávat zprávy o stavbě nových válečných lodí. Když se ho však Cumming zeptal na čtyři plavidla, která se mají vyrábět v Rakousku, agent se zasekl: „Jsem Rakušan a nebudu zrazovat svou zemi!“ Přesto ho britský důstojník ohodnotil jako „inteligentního a nebojácného člověka“.

V přebírání vyzvědačů od ostatních složek Cumming pokračoval. S agentem Admirality „WK“, který dobře znal německé dělostřelectvo, hovořil 9. prosince. Před Vánoce ještě stihl schůzku s agentem „FRS“, jenž sledoval stavbu rakousko-uherských válečných lodí. Na Nový rok se setkal v Automobilovém klubu na Piccadilly s vyzvědačem „D“ z Hamburku – byl to jeden ze tří agentů, kteří ho varovali předpovědí, že propukne válka. „Dám vám odměnu 500 liber za to, když mně pošlete jako první ze všech agentů zprávu o jejím zahájení,“ slíbil mu.

Do nového zaměstnání ve výzvědné službě nastoupil malý podsaditý Cumming ve čtvrtek 7. října 1909. „Ale nebylo tam co dělat,“ zapsal si do svého deníku. Bylo to netradiční zaměstnání. O měsíc dříve dostal on a šestatřicetiletý kapitán Vernon Kell, příslušník Jihostafordshirského pluku, od ministerstva války a Admirality za úkol, aby

zreorganizovali Úřad tajné služby (Secret Service Bureau). Tento úřad vznikl už dříve z okamžitých potřeb – v roce 1882 jako Zvláštní irské oddělení (Special Irish Branch) kriminální služby britské policie. Jeho první šéf William Melville, původem Ir, dostával rozličné úkoly: chránit perského šáha při jeho návštěvě, ochraňovat britskou královskou rodinu, pečovat o bezpečnost německého císaře Viléma II. během pohřbu královny Viktorie.

Na počátku 20. století vzrůstalo napětí mezi Berlínem a Londýnem, policie občas odhalovala německé vyzvědače. Na ministerstvu války patřily špionáž a kontrašpionáž pod Ředitelství vojenských operací (Directorate of Military Operations). Melville doporučoval, aby vznikla samostatná protišpionážní služba. V roce 1903 pověřilo ministerstvo války tohoto triapadesátiletého policejního důstojníka, aby založil zpravodajské oddělení při policejním ředitelství jako MO 2 (Military Office), později ho nově označili jako MO 5. (MO 3 měla na starosti administrativu a speciální operace, MO 4 topografii.) Kromě toho měl Londýn jako velmoc, která vládla všem oceánům, Oddělení námořního zpravodajství NID, které založil v roce 1882 čtyřicetiletý kapitán William Henry Hall.

MO 2 se však nevěnovalo jenom pátrání po německých špionech na domácí půdě. Melville poslal svého asistenta Henryho Daleho Longa pod záminkou obchodů do Německa, kde měl vytěžovat informace o stavbě válečných lodí.

Rusko nepovažoval Melville za možného nepřítele. V listopadu 1904 dokonce debatoval v Londýně s Pjotrem Rachkovským, který se představoval jako šéf zahraničního oddělení carské tajné policie Ochranky. V zahraničí se Ochranka zaměřovala hlavně na sledování oponentů carského režimu a to, zejména ve Francii, Švýcarsku a Británii, kde působili nepřátelští bolševici a další odnože sociální demokracie.

Evropa kypěla průmyslem, města se rozrůstala, rodily se miliony dětí. Za padesát let počínaje rokem 1821 vzrostl počet Britů ze 14 na 26 milionů. V Německu na počátku 20. století přibýval každý rok milion lidí. Zaváděl se elektrický proud, města propojovaly železniční tratě, na silnicích se proháněla první auta. Rozrůstal se mezinárodní obchod, kvetla kultura. Modernizovaly se armády – do výzbroje nakupovaly kulometry vynalezené Hiramem Maximem roku 1883, námořnictvo si slibovalo zvrát v bojových operacích od nástupu ponorek a těžce vyzbrojených křižníků. Bezdrátový telegraf, který rozvinul na počátku století Ital Guglielmo Marconi, umožňoval okamžitě spo-

jení jednotlivých pluků a lodí, stejně jako štábů s frontami. Londýn byl největším městem světa, žilo v něm takřka pět milionů obyvatel. Paříž obývalo tři a půl milionu lidí, Berlín, Vídeň, Petrohrad, Moskva či Glasgow měly něco přes milion. Vývoj byl k nezastavení – a s ním i požadavky na pohodlí a na dostatek potravin včetně těch exotických.

Armádní velitelé požadovali znalosti o svých potenciálních protivnících. Britské ministerstvo války zřídilo první výzvědné oddělení (Intelligence Branch) v roce 1873. O pět let později udělala totéž Admiralita vytvořením Výboru pro zahraniční informace (Foreign Intelligence Committee). Vojenští atašé v Berlíně, Vídni a Petrohradu hlásili do Londýna, jak probíhá modernizace tamních armád.

Přesto mnozí generálové zpravodajské informace podceňovali a pokoušeli se obejít bez nich. Projevilo se to během druhé búrské války, která propukla v roce 1899. Výbor pro zahraniční informace zaměstnával osmnáct důstojníků, ale jenom dva se zabývali Afrikou. Právě nedostatek údajů způsobil, že Britové museli nasadit do boje proti Búřům velkou vojenskou sílu. V roce 1904 zřídil Londýn po vzoru Pruska jednotné velení – Výbor pro obranu Impéria (Committee of Imperial Defense) čili generální štáb pro celou říši. A tento štáb začal vyžadovat od zpravodajců informace.

Rusko-japonská válka na Dálném východě, války na Balkáně, zbrojení v Německu a neklid na mezinárodní scéně přiměly premiéra Herberta Asquitha, aby v březnu 1909 nařídil Výboru pro obranu Impéria: Založte moderní tajné služby, které by informovaly o situaci vládu, nikoli pouze generály!

Ovšem kdo jim má velet? Lidé, kteří by měli se zpravodajstvím zkušenosti, chyběli. Nezbyvalo nic jiného, než se podívat po důstojnících, kteří se osvědčili v bojových operacích a teď jsou ze zdravotních důvodů z aktivní služby vyřazeni – tedy po schopných amatérech, kteří by se měli zacvičit.

Vybírali je typicky britským způsobem. Generálové a admirálové vycházeli ze znalostí lidí a jejich zásluh, roli hrály rovněž rodová spřízněnost, přátelství uzavřená ve škole, na univerzitě či v elitním klubu. Objektivní kritéria chyběla. Ovšem to se dá pochopit – byli na začátku, neměli se o co opřít.

Výbor se rozhodl zreorganizovat Úřad tajné služby a zařadit do něj Kelleho a Cumminga – napsal historik Keith Jeffery v knize *MI 6 – The History of The Secret Intelligence Service 1909–1949* (Historie tajné zpravodajské služby). Přidělil mu dva tisíce liber na rok (dnes asi 150 tisíc liber). Devětapadesátiletého Melvilla přeložili do jeho domácí sekce,

kteřou dostal na starost Kell. Kapitán Kell pocházel z polské šlechtické rodiny, měl tlumočnické zkoušky z francouzštiny a němčiny, rok se učil v Petrohradě rusky, později zajel i do Šanghaje, aby se zdokonalil v čínštině.

Šéf MO 5 generál George Macdonogh uvedl 21. října 1909 oba důstojníky do funkcí slovy: „Musíte se věnovat špionáži a kontrašpionáži jak v oblasti vojenské, tak námořní – bez ohledu na činnost NID.“

Velitel vojenských operací generál John Spencer Ewart upozornil Cumminga: „Nepřeji si nyní žádnou špionážní činnost na území Francie. Mohlo by to poškodit naše vynikající vztahy.“

Bylo důležité, že Asquith prozíravě vydal takový rozkaz. Velká Británie získala dvě tajné služby, které fungují dodnes.

„OPRAVDOVÝ SPORT PRO GENTLEMANY“

Mansfield George Smith, jak se původně jmenoval, pocházel ze středostavovské rodiny, jeho prapradědeček byl ředitelem Východoindické společnosti, která přivedla Indii do Britského impéria. Otec proslul jako námořní inženýr. Mansfield se narodil v Londýně 1. dubna 1859. Vstoupil do námořnictva, byl důstojníkem na lodi *Bellerophon*, která v letech 1875–1876 pronásledovala malajsijské piráty, a roku 1882 se účastnil války s Egyptem. Dostal však chronickou mořskou nemoc, která ho vyřadila z aktivní služby.

V roce 1885 si vzal Jihoafričanku Doe Cloetovou, ta ale po dvou letech zemřela. Podruhé se oženil s May Cummingovou ze Skotska a přijal i její příjmení; své původní přestal používat. Díky manželčinu značnému jmění nemusel mít strach o budoucnost. Byl nadšeným jachtařem, patřil k průkopníkům motorismu i letectví, získal pilotní licenci. Jezdil do Holandska a Švédska si zarybařit.

Na přelomu 19. a 20. století se někteří spisovatelé vyžívali v románech, ve kterých popisovali německou invazi na britské ostrovy. Třebaže to byly fantazie, čtenáře infikovaly pocitem hrozby. A k tomu přispívala snaha německého císaře Viléma II. rozšiřovat válečné loďstvo, což by mohlo ohrozit britské zájmy.

Cumminga přidělili do Úřadu tajné služby už v roce 1885. Hovořil francouzsky a byl „schopným důstojníkem s velkým šarmem“. Německy se teprve učil v jazykové škole.

Když ho v roce 1909 jmenovali šéfem výzvědné sekce, energicky se pustil do jejího budování. Nejdřív ji přesunul z vládní budo-

vy na Viktoriině třídě do velkého bytu, který pronajal nedaleko Hyde Parku a Viktoriina nádraží. Vytyčil si základní pravidlo: Nikdo nás nesmí spojovat s vládou! A na hlavní poště si najal schránku s krycí adresou, která jakoby patřila firmě zabývající se exportem a importem – to je obvyklá zástěrka pro činnost výzvědných služeb. Musel rovněž vymyslet řadu praktických věcí: zřídit systém spojení s agenty v zahraničí, vyvinout tajné písmo pro korespondenci, hledat způsoby tajného setkávání s nimi a tak dále. A hlavně verbovat nové lidi do služby podle přísných kritérií.

Při debatách s úředníky, generály a admirály Cumming začátkem roku 1910 zdůraznil, že za svůj hlavní úkol považuje „včasné varování před zahájením války“. Třebaže cílem jeho sekce bylo Německo, musel vysílat agenty i do ostatních států. Jeho intuice mu napovídala: „Často můžeme získávat informace o Německu prostřednictvím jiných zemí a tajemství, které před námi (Německo) tají, mohou být k dispozici kdekoli.“

Třebaže byl při rozhodování strohý, podřízení ho měli rádi. Vedl jednu z nejtajnějších institucí království, a přesto si občas počínal jako výstřední kluk. Nejednou se projížděl po Whitehallu, ulici, kde sídlí většina ministerstev, na koloběžce. Špionáž považoval za „opravdový sport“, za „hru pro gentlemany“.

Své zprávy podepisoval pouze šifrou C, což se dalo interpretovat jako Cumming i jako „Chief“ – šéf. A psal zeleným inkoustem. Tím vytvořil novou tradici pro ředitele SIS (Secret Intelligence Service), která přetrvává dodnes – Britové si potrpí na ustálené zvyky.

V roce 1910 vláda obě sekce oddělila: Kelleho Tajnou službu (Security Service) podřídila ministerstvu vnitra a Cummingovu Tajnou zpravodajskou službu SIS či také MI 1c ministerstvu zahraničí. Práci

*Zakladatel britské výzvědné služby
Mansfield Cumming*

obou služeb podporoval prozíravý politik Winston Churchill, ať už jako ministr vnitra, kterým se stal v roce 1910, jako první lord Admirality, kde působil v letech 1911–1915, anebo později jako ministr války.

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ ÚKOL: NĚMECKÉ LOĎSTVO

„Žádné zprávy od agentů jsou dobré zprávy,“ zdůraznil Cumming v dubnu 1910 v prvním hlášení o činnosti svého úřadu.

V Paříži se setkal se svým hlavním agentem „B“, jemuž platil ročně 1 500 liber (dnešních asi 110 000 liber). „B“ se chlubil: „Mám tři subagenty, kteří mně dodávají informace.“ Cumming se však obával, že je to lest, žádné nemá, jenom tahá od Londýna peníze. Zato „WK“ mu hlásil v prosinci z Německa zkoušky nových torpéd a stavbu plavidel včetně ponorek. Chtěl mu zvýšit odměnu z 200 liber na 240 liber ročně. Agent „FRS“ podal zajímavé zprávy o rakouském námořnictvu, i když měl potíže s policií v Pule. Zato zklamal „U“, který bydlel v přístavním městě Kielu, a nedokázal zaznamenat nic pozoruhodného. Podle „Mr. Queera“, který byl ředitelem jedné britské zbrojovky, chystali v Kruppově továrně v Německu výrobu obrovských děl. Škodovy závody v Čechách dostaly od rakouské vlády objednávku na děla pro dvě velké válečné lodě.

V roce 1910 vyslal Cumming do Bruselu Henryho Daleho Longa-
-, „L“. Long tam ve spolupráci s belgickou tajnou službou vytvořil síť agentů zaměřených proti Německu. Z nezkušenosti se dostal do několika malérů. Například za 600 liber koupil německý invazní plán, který se brzy ukázal jako falešný. A později i tajný kód, který britští kryptoanalytici označili za školácký výtvar. Ovšem takové potíže se nevyhýbají žádné tajné službě – to je zcela normální.

Nedostatek vyzvědačů Cumming nahradil zpočátku vysloužilými důstojníky, které posílal jako turisty do Německa. Tihle lidé znali vojenského umění dokázali oceňovat nové zbraně a kvalitní výcvik vojáků.

Za jednoho z nejspěšnějších agentů v předválečné době považoval Maxe Schultze, obchodníka s loděmi, naturalizovaného v Southamptonu. V letech 1910–1911 jezdil za obchody do Německa, přitom tam zverboval čtyři informátory. Nejvíce zpráv mu dodával inženýr Hipsich, který pracoval v loděnicích v Brémách – především podrobnosti o výstavbě německého válečného námořnictva. Brzy se však oba muži pro-

zradili a německá policie je zatkla a poslala v Lipsku před soud. Každý dostal několik let vězení. Britská vláda se k nim nehlásila a to se stalo pravidlem i u mnoho dalších případů vyzvědačů různých států.

Ve stejné době okusil německé vězení londýnský právník Bertrand Stewart, kterého poslal Cumming na výzvědnou cestu. Spolu s agentem Verruem objel tři německá města a potom je zatkli. Vrátil se za dva roky.

V létě 1911 spustila Cummingova varovná síť několik poplachů – všechny byly falešné. Nicméně vojenská cvičení německé armády naznačovala, že má Německo v plánu útok směrem na západ.

Vytvářením stálých filiálek v okolních státech pokračoval Cumming v obkličování Německa. V roce 1913 poslal do Rotterdamu Richarda Tinsleyho, krycí označení „T“, který své poslání kryl prodejem lodí. Další stanice vznikly v Belgii, Dánsku a Norsku. Všechny měly vysílat agenty do Německa, aby hlídali budování loďstva. Kromě toho do Londýna přijížděli různí lidé, kteří nabízeli informace – samozřejmě rozličné kvality, ale někdy byly užitečné.

Cumming chtěl využívat všechny možnosti, které mu dává nejnovější technika, byť byla ještě v plenkách. Zaujala ho možnost rádiové komunikace. Na jaře 1912 diskutoval s francouzskými kolegy o postavení mobilní telegrafní stanice, která by měla dosah 250 kilometrů. Kdyby ji zpočátku umístili v Belgii, mohli by se okamžitě dovědět o německém útoku. Francouzi se obávali: „To by mohlo narazit na nesouhlas tamní vlády.“ Potom chtěl vytvořit ve Francii letiště, odkud by startovaly britské aeroplány k průzkumným letům nad území hraničící s Německem. I letadla byla posledním výkřikem techniky – první takový stroj sestavený bratry Wrightovými měl premiéru v USA v prosinci 1903. Na zakoupení letounů potřeboval 3 tisíce liber, ale generál Macdonough mu mohl uvolnit pouze 1 700. A domluvit se s Francouzi, aby také přispěli, se nepodařilo.

V březnu 1912 navštívil Cumming Paříž – kolegy z Deuxième Bureau, tedy z druhého oddělení generálního štábu. Francouzi ho začali vytvářet po prohrané válce s Pruskem v roce 1870, nejdříve pod názvem Service de Renseignement (SR). Jejich agentům se podařilo získat německý mobilizační plán, ale poškodila je aféra s vykonstruovaným špionážním případem majora Alfreda Dreyfuse.

Vřelý kontakt navázal šéf SIS s plukovníkem Charlesem-Édouardem Dupontem, kterého následující rok jmenovali šéfem tohoto oddělení. Generálové obou zemí souhlasili s tím, aby si obě špionážní služby vyměňovaly informace.

Britové poslali agenta „HCJ“ do Ruska s příkazem, aby podával svá hlášení nejen do Londýna, ale i do Paříže. V dubnu 1913 při snídani v kavárně *Savoy* v britské metropoli sdělil „HCJ“ překvapenému Cummingovi, že spolupracuje i s ruskou tajnou službou. Šéfa SIS tím nerozzlobil – oba generální štáby měly zájem o informace z Německa a Rakouska. „Je velmi pravděpodobná válka mezi Ruskem a Rakouskem,“ předpovídal agent, „ale není jasné, kdy na ní bude Rusko připravené.“

V Petrohradě získal Cumming nového člověka – muzikanta Paula Henryho Dukese jako „ST-25“. Dukes vystudoval hudbu v lotyšské Rize, tam zpočátku pracoval. Potom se přestěhoval do ruské metropole, kde působil jako pianista a zástupce dirigenta v Marijské opeře.

Británie a Rusko uzavřely v roce 1907 spojenectví, později se k nim přidala i Francie – vznikla Trojdohoda. Když se do tohoto svazku přihlásily další státy, nazývala se už jenom Dohoda. Proti nim stál Trojspolek, jehož členy byly Německo, Rakousko-Uhersko a váhající Itálie.

Je přirozené, že se spolupráce Británie s Ruskem rozrůstala. V červnu 1914 navštívil jeden carský zpravodajský důstojník Paříž a Londýn. Páté oddělení carské armády, které se zabývalo špionáží, mělo své lidi ve všech evropských metropolích, v Turecku a Persii. Později poslal Cumming svého člověka do Petrohradu natrvalo.

Dvě rozsáhlé sítě vyzvědačů vytvořila SIS v Belgii. Roy Regbart vedl v Bruselu agenturu, která sledovala východní hranice s Německem. Druhá, řízená z města Lille ve Francii agentem „AC“, pokrývala část Belgie a francouzské pobřeží průlivu La Manche.

I sám Cumming se pustil do špionáže. Chtěl poznat Německo, svého hlavního nepřítele, a proto zemi jako turista navštívil. Prohlédl si Berlín a Danzig (dnes Gdaňsk, Polsko), rovněž Kiel, Hamburk a Brémy, kde ho zajímaly loděnice. Musel vystupovat opatrně, aby nevzbudil pozornost.

SYSTÉM VČASNÉHO VAROVÁNÍ SELHAL

Zavraždění rakouského následníka trůnu koncem června 1914 v Sarajevu Cumminga nevzrušilo – netušil, že by to mohlo být podnětem k válce. Teprve v posledních dnech července si zaznamenal do svého deníku mimořádnou aktivitu. Sešel se s několika agenty a navštívil v Paříži Duponta. Řediteli NID admirálu Henry Oliverovi oznámil, že agentce v Berlíně, jejíž identitu neprozradil, bude měsíčně posílat sto

liber. „Ale co přesně ona dělá, už nenapsal,“ uvedl Jeffery, „nicméně skutečnost, že Cumming v této době najednou potvrdil zamyšlenou operaci, nasvědčuje, že Velká Británie bude zatažena do války.“

Systém včasného varování před německým útokem však selhal. Britští agenti v Belgii, Francii a Dánsku ho nedokázali předpovědět – konstatoval Jeffery. Přitom pomazané hlavy nejdůležitějších států byli bratrance – německý císař Vilém II., britský král Jiří V. a ruský car Mikuláš II. se oslovovali křestními jmény.

Rakousko-Uhersko přepadlo Srbsko. Malému království se chystalo pomoci Rusko. Němci tomu chtěli zabránit a 1. srpna 1914 na Rusko zaútočili. Francouzům vyhlásili válku 3. srpna. Vzápětí německé divize okupovaly neutrální Belgii, odkud ohrožovaly francouzskou armádu. Vzhledem k tomu, že Londýn patřil mezi garanty belgické neutrality, považovala britská vláda za nezbytné nezůstat stranou. Cumming si 4. srpna zapsal do deníku: „Vyhlášena válka Německu.“

Několik hodin před tím začali příslušníci Speciálního oddělení (Special Branch) metropolitní policie Scotland Yard, vedení šéfinspektorem Patrickem Quinnem, chytat německé špiony. Posledního z dvaadvaceti zadrželi v polovině srpna. Byla to dosud největší akce v historii britské kontrašpionáže.

Tyto vyzvědače sledovala Kellova kontrašpionáž čtyři roky. Jejich síť řídil holič Gustav Karl Ernst, původem z Německa. Vybuďoval ji Gustav Steinhauer, šéf britské sekce německé špionáže IIIb, který získal zkušenosti v Pinkertonově detektivní kanceláři v Chicagu. Při hledání nových agentů se opíral o Němce, kteří tam pracovali jako ředitelé firem, komorníci, sluhové, řemeslníci a živnostníci. Koncem července 1914 Steinhauer přijel na britské ostrovy jako obchodník s pasem na jméno „Fritsches“, aby své lidi překontroloval. Kell se o něm dověděl se zpožděním, takže ho nemohl nechat zatknout.

Síť německých vyzvědačů pomohl svou neopatrností odhalit kapitán baron Rostock. Když v květnu 1910 doprovázel císaře Viléma II. na pohřeb krále Edvarda VII., sledovali ho detektivové ze Speciálního oddělení. Kontrašpionáž sama na to nestačila, Kell měl k dispozici nanejvýš devět lidí. Britové totiž věděli, že v jedné latinskoamerické zemi byl Rostock hlavou německé špionáže.

Nejdřív zpozorovali, jak se na ulici Charing Cross nenápadně setkal s jedním člověkem a krátce s ním mluvil. Zjistili, že se zajímá o zbrojovky a kasárna. V noci obsadili detektivové všechny východy z hotelu, kde bydlel. O půlnoci však Němec vyklouzl zadním schodištěm do připraveného taxíku. Britové nesehnali jiný. Ovšem brzy

spatřili, že vůz s Němcem uvízl v zácpě, on z něho vystoupil a pokračoval dál pěšky. Doputoval až na Caledonian Road do obchůdku s nápísem *G. K. Ernst, Friseur*. Tam zůstal hodinu. Potom ho doprovodili zpět do hotelu.

Detektivové Speciálního oddělení holičství dál hlídali. Kontrašpionáž se zaměřila na sledování veškeré pošty, která tam docházela. Od září 1911 do léta 1914 napačítala 1 189 dopisů od 22 odesílateľů. Zřejmě neobsahovaly žádná důležitá data, protože v knize Christophera Andrewa *The Defence of the Realm – Authorized History of MI 5* (Obrana království – Autorizovaná historie MI 5) není zmínka o tom, že by je zabavovali. Krámek sloužil jako místo, kam agenti posílali své zprávy a odkud odcházely na adresu do německé Postupimi ke Steinhauerovi.

Kell rozhodl: „Žijeme v roce 1910. Kdybychom je teď zatkli, vytvoří Němci novou síť. Budeme je hlídat.“ Jenom občas britská policie ojedinelého agenta zadržela, ale tak opatrně, aby se to nedotklo Ernstoovy poštovní schránky.

Likvidaci této sítě Britové veřejně neohlásili. Místo toho jménem několika vyzvědačů posílali do Postupimi falešné informace – hráli zpravodajskou hru. To bývá chytrá akce tajných služeb v jejich tajných válkách.

Němcům už se nepodařilo vytvořit na britských ostrovech novou výzvědnou síť, pouze jediný jejich špion přežil bez úhony – Jules Crawford Silber, který však sloužil u cenzury, kde nemohl napáchat velké škody.

Od prvního dne válečného stavu se zvedl zájem ministerstva zahraničí, ministerstva války a Admirality o informace od SIS. Kromě toho si expediční sbor, který se vylodil ve Francii, zřídil vlastní výzvědnou službu v čele s Macdonoghem. V prosinci 1915 zřídil londýnský generální štáb Ředitelství vojenského zpravodajství (Directorate of Military Intelligence – DMI), do jehož čela povolal generála Macdonogha. Pod DMI patřila Kellova kontrašpionáž. Cumming mezi nimi musel opatrně manévrovat, protože nechtěl, aby jeho úřad sloužil bezprostředním úkolům fronty, jak si někteří generálové přáli, ale chtěl podávat široký pohled na situaci jako dosud.

Začátkem září se Cumming setkal s ruským vojenským atašé generálem Jermalovem. Domlouval s ním vyslání svého představitele kapitána Archibalda Campbella do Petrohradu. Koncem měsíce tam Cumming sám tajně odplul. Chtěl navázat přímý styk s ruskou výzvědnou službou kvůli Německu, ale zjistil, že díky rozdílnému sys-

tému práce a způsobu myšlení to bude obtížné, navíc Rusové neměli na nepřátelském území žádného agenta. Nadřizným v Londýně také hlásil, že Rusové k jeho údivu dosud nezačali zavádět v armádě telegrafní spojení. Britové nakonec vycvičili skupinu radistů, kterou poslali do Ruska, aby tamní vojáky naučili telegrafii využívat.

Šéf SIS několikrát navštívil Francii a Belgie, aby dohadoval spolupráci s tamními partnery. Jako náruživý řidič jezdil svým autem, Rolls-Roycem, avšak začátkem října 1914, kdy vůz řídil jeho jediný čtyřiadvacetiletý syn Alastair, který sloužil jako poručík, měl poblíž města Meaux v severní Francii těžkou havárii. Syn zahynul a on sám přišel o levou nohu.

Nechal si udělat dřevěnou protézu, a jakmile se uzdravil, vrátil se do aktivní služby. Přitom neztrácel svůj typický humor. Ty, kteří ho neznali, šokoval tím, že si do protézy zapichoval nůž.

VÝZNAM ZPRÁV Z NEUTRÁLNÍCH ZEMÍ

V prosinci 1914 měl Cumming v Londýně ještě skromný štáb: tři důstojníky, čtyři úředníky, dvě písařky, poslíčka a dva pomocníky. Nicméně v kontinentální Evropě už rozprostřel síť agentů, které řídili pověřeni důstojníci z několika středisek.

Stejně špatně na tom byl Kell. Řídil tři důstojníky, jednoho právníka a sedm úředníků. Po vypuknutí války mu okamžitě přidělili další lidi. Ministr vnitra Churchill nařídil, aby vytvořil seznam podezřelých cizinců, zvláště Němců. A udělil mu povolení otevírat cizí dopisy.

Začátkem roku 1915 musel čelit Cumming nátlaku admirála Williama R. Halla, šéfa NID, který chtěl podřídit služebny SIS v Nizozemsku a ve skandinávských zemích svému úřadu. Také ministerstvo války mělo o některá místa včetně Ruska zájem. Tyto kompetenční spory vyřešil náměstek ministra zahraničí Henry Nicolson, když 17. listopadu rozhodl, že pouze šéf SIS odpovídá za všechny výzvědné a kontrašpionážní operace v zahraničí. Náměstek si také vyhradil právo osobní kontroly nad touto institucí, a upevnil tak postavení Cummingovy služby na dlouhá desetiletí.

Ovšem takové počáteční potíže nejsou nijak neobvyklé. Vždyť šlo o zakotvení zcela nového útvaru v systému státní administrativy. Podobně zápasily o vyjasnění své existence některé tajné služby i v jiných státech.

Počty příslušníků SIS se pomalu zvyšovaly. V létě 1915 tam pracovalo sedm důstojníků, osm úředníků, dvanáct písařek a několik pomocníků, celkem okolo třiceti lidí. K předválečným sítím vyzvědačů v Holandsku, Dánsku a Norsku postupně přibýly další ve Skandinávii a ve Švýcarsku. Cumming poslal své zástupce do Spojených států, Španělska, Itálie, Egypta, Blízkého východu a Latinské Ameriky. V říjnu 1916 si poznamenal do deníku, že řídí celkem 1 024 pracovníků a agentů. Nejrozsáhlejší síť vytvořil nejspíš v egyptské Alexandrii – 300 lidí. Spolehlivá byla čísla z Evropy: Holandsko 250, Řecko 100, Dánsko 80, Španělsko 50.

Na podzim 1915 vznikl u vrchního velitelství vojsk v Paříži špionážní úřad Bureau Central Interallié (Spojenecká ústřední kancelář), jehož příslušníci sbírali informace z francouzských, britských, ruských, portugalských, belgických a později i amerických vládních zdrojů. V létě 1916 si Cumming poznamenal, že tam pracuje dvanáct jeho lidí.

Na belgickém území okupovaném Němci založili elektroinženýři Walthère Dawé a Herman Chauvin výzvědnou skupinu *La Dame Blanche* (Bílá paní) a i ta pracovala pro Cumminga. „*La Dame Blanche* byla nejúspěšnější britskou špionážní operací prováděnou lidmi za první světové války,“ tvrdí Jeffery.

Byla vojensky organizovaná do tří rot. Své belgické a francouzské členy si ke sběru informací důkladně vychovávala. V posledních patnácti měsících války měla na 800 členů, většinou žen od dvaceti do dvaadvaceti let, ale patřily k nim i šestnáctileté studentky až po jednaosmdesátiletou babičku. Její jednotlivé buňky o sobě navzájem nevěděly, takže špiclové, kteří do některých částí jenom pronikli, nemohli rozbít celé těleso. Němci zatkli pouze 45 lidí.

V září 1918 obsazovali členové *La Dame Blanche* osm pozorovacích stanovišť na železnici a několik desítek dalších, odkud sledovali pohyby německé armády. Zprávy převáželi kurýři přes hranice do neokupovaného Holandska. Od léta 1916 je přebíral v Rotterdamu kapitán Henry Landau ze SIS, kterého tam Cumming poslal. Informace této skupiny bezprostředně ovlivnily některé bojové operace.

Také jednotliví britští agenti se věnovali sledování železničních transportů na území Belgie a někdy i Německa. Další posílali informace o loďstvu.

Námořní inženýr dr. Karl Krüger, agent „TR-16“, který požadoval vysoké honoráře, podával vynikající zprávy o stavbě ponorek, které „byly vždycky přesné, nejnovější a měly obrovskou hodnotu“. Někdy

dokonce přikládal kresby rozestavěných válečných lodí. Informace získával z návštěv jednotlivých loděnic. Ředitel NID jim přikládal vysokou cenu.

V roce 1916 dostala Cummingova výzvědná služba nové označení MI 1 (Military Intelligence).

PŘÍJEZD BOLŠEVÍKŮ DO RUSKA NEBEZPEČÍM

Začátkem roku 1915 gratuloval Campbell z ministerstva zahraničí Cummingovi k výborným zpravodajským hlášením o ekonomické situaci nepřítelů. Námořní blokáda, kterou odřízlo britské loďstvo Německo od dodávek důležitých surovin ze zámoří, způsobovala Berlínu nemalé těžkosti. SIS o nich shromažďovala informace z nejrůznějších zdrojů, rovněž z neutrálních zemí a z výsledků zajatců. Dva-krát třikrát za měsíc z nich vydávala souhrnné zprávy pro vybrané úřady.

O rok později se podařilo jejich úroveň ještě podstatně zvýšit. Pro SIS se podařilo získat Samuela Hoareho, konzervativního poslance, který pocházel z rodiny finančníků. Šestatřicetiletý Hoare měl zkušenosti a obchodní styky se světem včetně neoficiálních, uměl cizí jazyky včetně ruštiny. Proto by mohl s velkým nadhledem hodnotit informace o stavu hospodářství v nepřátelských zemích i v Rusku. Cumming ho poslal do Petrohradu na pomoc vojenskému atašé plukovníku Alfredu Knoxovi. Zpravodajský výcvik musel zvládnout za necelý týden.

Na podzim 1916 zaměstnával SIS už přes tisíc důstojníků po celém světě. Dva jeho lidé také pronikli do anarchistického hnutí, které se chystalo spáchat atentáty na vysoké představitele Dohody – britského ministra války, ministra zahraničí, italského krále a francouzského prezidenta. Na základě jejich informací policie všechny atentátníky včas pozatýkala.

Tajné služby se někdy musí rezolutně vypořádat s protivníky, mezi jejich metody patří i atentáty a zabíjení. Cumming – možná po domluvě s nadřízenými – vyslal do Ruska tři agenty, kteří dostali za úkol zabít Grišku Rasputina. Aspoň podle internetového deníku *Mail Online* z července 2010. Pologramotný léčitel ze Sibíře Rasputin o sobě prohlašoval, že je „svatým mužem“, a výrazně ovlivňoval cara Mikuláše II., často ve prospěch proněmecké dvorské kamarily. Car a zvláště carevna na něm lpěli.

Rasputina zavraždili přední velmožové večer 16. prosince 1916 – manžel carovy neteře kníže Felix Jusupov, poslanec dumy (parlamentu) Vladimír Puriševič, carův synovec velkokníže Dmitrij Pavlovič a velkokníže Nikolaj Michajlovič. Nejdřív mu nalili otrávené víno, potom do něj stříleli. *Mail Online* uvedl, že jedním z atentátníků byl též Oswald Rayner, ale historie MI 6, která vyšla v roce 2010, ani ruské prameny se o tom nezmiňují. Ovšem na tom není nic divného – tajné služby se k takovým činům nerady přiznávají.

Kapitán John Dymoke Scale z úřadu vojenského atašé v Petrohradu vytvořil v únoru 1917 skupinu, která prověřovala cestující směřující do Británie a Francie před jejich nástupem na loď – měla zabránit příchodu německých agentů či jiných podezřelých elementů. Ruské úřady tyto lidi dosud vůbec nekontrolovaly.

Na začátku roku 1917 se prohloubila hospodářská, vojenská a politická krize v Rusku natolik, že car Mikuláš II. odstoupil a moci se ujala civilní vláda, která chtěla zavést demokratický režim. Do země se začali vracet ze zahraničí revolucionáři. Agent „SW-5“ hlásil příjezd bolševického vůdce Vladimíra Lenina a jeho fanatických přívrženců ze švýcarského exilu, což jim umožnilo nepřátelské Německo. Ze Spojených států připlul Lev Trockij, kterého měsíc internovala NID na Hebridách, než ho pustila dál. „Ani Lenin, ani Trockij nebyli agenty Německa, ale hráli roli v německé hře,“ citoval Jeffery britské zpravodajské zdroje. Bolševická agitace proti válce by mohla rozložit vládní moc a armádu – ku prospěchu Berlína.

Během roku 1917 upozorňoval Hoare Londýn na rozklad ruské armády a prorokoval, že v zimě přestane proti Německu a Rakousko-Uhersku Rusko bojovat. Třebaže odstranění cara a nastolení Prozatímní vlády vzbuzovalo určité naděje, selhání velké ruské ofenzivy v červenci potvrdilo obavy britského vyzvědače.

VÍKEND ZPRAVODAJCE S AMERICKÝM PREZIDENTEM

Do Spojených států se uchýlovali zastánci samostatnosti Irska a Indie, proto i tam chtěl Cumming mít své agenty. Ovšem nebylo to jednoduché. S prvním, který žil v New Yorku, Cumming hovořil v březnu 1915. V létě získal druhého. Do Spojených států se v posledních desetiletích vystěhovaly i tisíce Němců a Rakušanů a ti byli nyní sympatizanty své původní vlasti, někteří se dokonce podíleli na sabotážích proti továrnám a lodím zásobujícím státy Dohody. Proto se právě

teď stalo mnohem důležitějším úkolem sledování obchodních operací, zásobování Británie, Francie a Ruska vojenským materiálem a blokáda Německa.

V srpnu 1915 se Cumming domluvil s Kellym na tom, že zřídí v New Yorku společný úřad. V září se poprvé setkal s kandidátem na toto místo – s třicetiletým kapitánem Williamem Wisemanem. Tento baron ze staré šlechtické rodiny vystudoval Cambridgeskou univerzitu, aniž získal diplom. Zpočátku pracoval jako novinář, později podnikal v Mexiku a v Kanadě. Na počátku Velké války bojoval na frontě, ale po plynovém útoku Němců u Ypres dočasně oslepl. Na bojiště se vrátit nemohl.

Nicméně síť agentů, kteří propagovali boj Dohody proti Trojspolku a snažili se předcházet sabotážím rodilých Němců a Rakušanů proti dodávkám z USA, vytvořil už dřív kapitán Gay Gaut, britský námořní atašé ve Washingtonu, podřízený NID. Wiseman a jeho asistent kapitán Norman Thwaites, který se stal po zranění na frontě invalidou, se v lednu 1916 usadili v New Yorku. Navázali neformální styky se šéfem newyorské policie kapitánem Thomasem Tunneym a s plukovníkem Kanadské státní policie Percym Sherwoodem.

„Jeho posláním bylo neutralizovat německé aktivity znesnadňující americkou finanční a ekonomickou pomoc Velké Británii a jejím spojencům,“ napsala historička Dagmar Hájková v knize *Emanuel Voska – Špionážní legenda první světové války*, „jednalo se především o zajištění dodávek zbraní, munice, potravin a surovin. Mezi Wisemanovy úkoly patřilo i sledování irského a indického separatistického hnutí. Svou tajnou válku musel Wiseman vést tak, aby nevzbudil negativní reakce americké vlády a veřejného mínění. Proto si musel naklonit a získat přízeň nejen sdělovacích prostředků, ale také vládních kruhů. To vše při nejvyšší obezřetnosti v neutrální zemi.“

Na jaře 1916 získal od agenta informaci o chystaném výbuchu ve Wellandově kanálu, který spojuje Erijské a Ontarijské jezero, a v New Yorku zase o existenci továrny na bomby v newyorském přístavu, kterou řídí Němec Franz von Rintelen.

Thwaites vyhledal starého přítele Franka Polaka, který byl asistentem ministra zahraničí Roberta Lansinga. Díky této známosti mohli britští důstojníci domlouvat společné akce s americkou policií. Ještě důležitější byla známost s plukovníkem Edwardem Housem, hlavním poradcem prezidenta Woodrowa Wilsona. Wiseman se setkal s Housem poprvé v prosinci 1916. House byl v Londýně dosud ve spojení s ministrem zahraničí Edwardem Greyem, který však opustil svůj

úřad, když premiéra Asquitha nahradil David Lloyd George. Teď tento vrcholný kontakt ztratil. Wiseman mu nabídl, že ho na této úrovni obnoví. Byla to však poloviční pravda, protože komunikace šla na ministerstvo zahraničí přes centrálu SIS. Američané, kteří neznali zákulisí, to velice uvítali.

Wisemanův kredit v USA stoupal. Když na jaře 1917 vrcholilo napětí mezi Německem a Spojenými státy, pomáhal Hallovi koncipovat stanovisko vlády k Británii a k válce. Na základě tohoto dokumentu vyhlásil Wilson 6. dubna 1917 Berlínu nepřátelství. Vztahy Wisemana s Bílým domem se staly natolik osobními, že ho koncem dubna prezident pozval, aby s ním strávil víkend – tím se nemohl pochlubit žádný britský diplomat, tím méně zpravodajský důstojník.

POKUS ZASTAVIT BOLŠEVIKY SELHAL

„Revoluční pacifisté“ získávají v Rusku vliv – telegrafoval ministr Lloyd George vyslanci Spring Ricemu do Washingtonu 7. dubna 1917. Byli to hlavně Leninovi bolševici, které platilo Německo – o tom však nikdo nevěděl. Hrozí nebezpečí, že Rusko válku ukončí. Ministr žádal: „Je proto zapotřebí zmobilizovat vlivné americké Rusy, aby apelovali na své krajany doma, že země nesmí vyjednávat o separátním míru.“

Wiseman poslal 15. května Housovi dopis: „...je obecně známo, že Němci počítají s tím, že se svou propagandou získají separátní mír s Ruskem“, ale podrobnosti „o jejich intrikách nám dost chybí“. Britská zpravodajská služba má „spolehlivé informace, že v každé neutrální zemi Němci organizují strany ruských utečenců, většinou židovských socialistů. Tyto exulanty posílají do Petrohradu, kde je za pomoci německých agentů staví do pózy pokrokových socialistů.“ Němečtí agenti „už pracují v USA a odtud posílají ruské židovské socialisty zpátky do Petrohradu, kde vědomě či nevědomě působí ve prospěch Německa“.

Spojenci museli této propagandě čelit. Avšak kontra propaganda by měla být „čistě neoficiální, velmi tajně organizovaná, protože jakýkoli náznak vládní účasti by ji zlikvidoval“. Pro takovou činnost měli nejlepší předpoklady Češi, Slováci, Poláci a Rusové, kteří poznali Ameriku. Němci byli totiž schopni ruským lidem namluvit, že všechno špatné pochází z Francie a Británie.

Musíme najít člověka, který by dokázal z USA takovou organizaci řídit a měl jako jediný přehled o všech jejích akcích. V Petrohradě

bude pracovat šest až sedm skupin, aniž by o sobě navzájem věděly. Měly by především „ukazovat současné německé intriky a jejich nepochybné spojení s minulou (carskou) reakční vládou“. Za druhé by měly „přesvědčovat Rusy, aby zaútočili na Němce s veškerou svou mocí“.

Britský důstojník nakonec vybral Emanuela Vosku. Tento český exulant jako vlastenec vytvořil ze svých krajanů síť, která poměrně účinně čelila německo-rakouské propagandě a vyhledávala sabotéry z řad občanů Trojspolku. Je „vůdcem nejdůležitější české tajné společnosti v Americe“. Kromě toho Voska má v Rusku přátele, s nimiž udržuje telegrafický styk.

Začátkem léta se Američané a Britové rozhodli, že do Ruska pošlou průzkumnou misi. Americkou delegaci povede senátor Elihu Root. Navrhne opatření, jimiž by Spojené státy pomohly Rusku, aby zůstalo ve válce. Zařazení do této výpravy v roli zpravodajského důstojníka Voska odmítl: „Nejsem zvědavý na oslavné projevy, které budou Američany vítat.“ Argumentoval: „Tajná služba doprovázená kutálkou nemá smysl! Musíme jet samostatně!“

A navrhl: „Pošlu tučet lidí z Českého národního spolku a Slovenské legie do Ruska. Všichni umějí rusky. Budou mluvit s lidmi a upozorňovat je na nebezpečnou německou propagandu. Nejméně dva z nich jsou spolehliví socialisté, kteří proniknou mezi své soudruhy.“

Wiseman jeho úvahy doplnil: „Také lidé z polských, ruských a litevských spolků by mohli odjet do Ruska. Šest sedm skupin by se do Petrohradu vypravilo pod záminkou nějaké filantropické akce. Zaštítí-li by je američtí milionáři, ve skutečnosti by je platila washingtonská vláda. Snad by se našlo rovněž několik schopných Rusů.“

Neoficiálně o této akci diskutoval s Housem. Americký prezident nařídil, aby na ni pro britského zpravodajce uvolnili z tajných fondů 75 tisíc dolarů (dnes asi 1,2 milionu dolarů). Stejnou částku poskytla i britská vláda.

Podrobný plán dokončili Wiseman a Voska 12. července. Aby měla činnost důvěryhodné krytí, Voska „napíše dopis ministru zahraničí, v němž oznámí odjezd svůj a svých společníků, členů Výboru amerických občanů slovanského původu, do Petrohradu, aby tam studovaly podmínky v Rusku. V tomto dopise nabídne jako americký občan své služby ministerstvu zahraničí.“ Ministerstvo cestu schválí a účastníkům vydá pasy.

Současně bylo rozhodnuto, že do Petrohradu rovněž pojedje člen britské špionáže známý spisovatel W. Somerset Maugham. Zatím pracoval pod krycím jménem „Somerville“ ve Švýcarsku.

Voska-„Victor“ si vybral tříčlenný doprovod: zástupce státního žalobce v Clevelandu v Ohio Veneho (Václava) Švarce-„Arnolda“, prezidenta Slovanského emigrantského ústavu v New Yorku reverenda Aloise B. Koukola-„Benneta“ a redaktora *Dělnických listů* z Clevelandu Josefa Martínka-„Smithe“.

Z výprav ostatních národů sešlo. Nikde nefungovala tak kvalitní a spolehlivá organizace jako Voskova.

Jakmile se o této výpravě dověděli němečtí agenti, chtěli ji zmařit. Podvrhli japonskému a ruskému ministerstvu války zprávu, že Voska a jeho společníci jsou němečtí vyzvědači, kteří cestují na falešné pasy. Naštěstí o nich Washington včas informoval své zastupitelské úřady.

Maugham a Voskova skupina přijeli do Petrohradu 2. září 1917. Rusko bylo rozhárané. Dva týdny nato se pokusil generál Lev Kornilov o puč, „což byl poslední zoufalý pokus vrátit pořádek do Ruska a zachovat ho v boji“.

Spisovatel Maugham se pohyboval ve vládních kruzích. Mluvil i s předsedou Prozatímní vlády Alexandrem Kerenským, který se vyjadřoval skepticky. Koncem října řekl Maughamovi, aby vyřídil Lloydovi Georgovi, že jeho vláda se asi dlouho neudrží u moci, země je hospodářsky vyčerpaná a patrně přijme německou nabídku mírové dohody.

V Petrohradě založil Voska Slovanskou tiskovou kancelář – Slav Press Bureau. Měla propagovat samostatnost slovanských národů a současně vést špionážní a kontrašpionážní operace proti Centrálním mocnostem, především odkrývat propagandu bolševiků proti účasti Ruska na válce a její financování Němci. Ke své činnosti využívala Československou národní radu Tomáše G. Masaryka s jejími pobočkami, desetitisíce členy v zázemí a v československých legiích. Avšak v chaosu, který způsobily spory mezi bolševiky a Prozatímní vládou, rozpad fronty a rychlý postup Němců, se nemohla prosadit.

Britové využívali českých vyzvědačů z řad legionářů, kteří odvázně přecházeli fronty a pak se vraceli zpátky. Podle Maughama několik Čechů čtyřikrát či pětkrát překročilo bojové linie a došlo až do Německa.

„Nejvíce času jsem potřeboval k tomu, abych se seznámil s metodami německé propagandy mírové, rovněž jako s jednotlivými případy německého úplatkářství, kterému v prvních letech války podlehli ruští generálové a nyní komunističtí agitátoři,“ napsal Voska. Za pomoci českých krajanů přišel na to, že z Německa proudí přes Skandinávii do Ruska miliony marek.

„Brzy se nám podařilo zachytit zápisník paní Simonsové, která zprostředkovávala podávání peněz od berlínské vlády některým bolševickým vůdcům, jmenovitě Leninovi, jehož vzrůstající vliv byl všude patrný. Z poznámek v denním zápisníku Simonsové bylo patrné, že financovala i mnohé jiné v té době významné osoby. Mezi jinými významnými byla tato jména: Kozlovskij, Zinověv, Kameněv, Kollontajová, Trockij a Radek. Jak Simonsová peníze dostávala, bylo stále záhadou. Využil jsem všech svých přehojných známostí k tomu, abychom přišli na stopu ostatních osob, se kterými se Simonsová stýkala. Pomáhala mně přitom také paní Pankhurstová a choť britského vyslance sira George Buchanana s několika ruskými dámami, Savinkov, V. Burcev, americké vyslanectví a konzulát a všechny spojenecké organizace zpravodajské.“ Ve skutečnosti se prostřednice jmenovala Eugenie Sumensová.

Voska dal zápisník a informace Britům, kteří je předali ministru spravedlnosti. Po zatčení 8. července 1917 přiznala Sumensová ruské policii, že financovala bolševické hnutí, ale podezření na zahraniční zdroje odmítla. Třebaže některé věci nalezené při domovní prohlídce potvrzovaly její spojení s Berlínem ještě z doby, kdy byl premiérem hrabě Stürmer, energicky to vyvracela: „Jsem tak bohatá, že si to mohu dovolit!“ A protože nezvratné důkazy o jejím spojení s Německem neexistovaly, museli ji propustit.

Voska proto poslal Martínka s několika lidmi do Stockholmu, aby hledali ještě přesvědčivější důkazy. Přinesli šokující zvěst. Ze Stockholmu do Haparandy vozil peníze úředník amerického konzulátu. Není divu, že vzápětí požádalo vyslanectví USA v Petrohradě Vosku, aby s pátráním skončil. Avšak ten se chtěl o tom sám přesvědčit, a proto zajel do švédské metropole. Britští zpravodajci mu tuhle nepříjemnou novinku potvrdili.

Washington o tom spravil Voska šifrovaným telegramem přes britskou ambasádu, rovněž londýnské ministerstvo. Americký úředník musel ze Stockholmu odejít. Později vyšlo najevo, že Berlín zásoboval bolševiky penězi přes Skandinávii ještě dalšími kanály.

Začátkem listopadu se členové Voskovy mise vrátili přes Švédsko, Norsko, Francii a Anglii do USA. Návrh na propagandu v Rusku dopsal Voska 6. listopadu 1917 – den před bolševickým pučem.

Maugham prosazoval, aby Spojenci podpořili kozáckého generála A. M. Kaledina, který chce restaurovat cara. Má stotisícovou armádu. Kdyby mu pomohli Češi se svými 80 tisíci legionáři, mohl by mít úspěch. Britský válečný kabinet se tedy 3. prosince rozhodl

podepsat dohodu s Kaledinem, který by jako diktátor udržel vládu v jižním Rusku.

Avšak touha po separátním míru, kterou rozdmýchávali bolševici placení Němci, přitahovala prosté Rusy silněji než cokoli jiného.

HLÍDKY VE STŘEDOMŔÍ

Pro Velkou Británii byly životně důležité Středomoří a Střední východ včetně Suezského kanálu. Tudy vedla cesta do Indie, kterou životodárně potřebovala. Je proto přirozené, že se Cummingovy oči zaměřily i na tyto oblasti. Zvlášť důležité se to stalo v říjnu 1914, kdy se Osmanská říše, jejímž jádrem bylo Turecko, vstoupila do války na straně Německa a Rakousko-Uherska.

V prosinci začal zástupce šéfa SIS kapitán Thomas Laycock hledat pomocníky mezi Angličany usedlými v Konstantinopoli (dnes Istanbul). Začátkem roku 1915 už z nich vytvořil spolehlivou síť informátorů, do bank v okolních zemích poslal Londýn několik tisíc franků na nutné výdaje.

Řím se nemohl dlouhá léta dohodnout s Vídní na některých územích. Spojenci se pokoušeli získat Itálii k válce proti Německu a Rakousku a definitivně se domluvili se koncem dubna 1915 na tajném jednání v Londýně. Nejprve začala Británie finančně podporovat Itálii v jejich snaze bojovat proti sabotérům v Jižním Tyrolsku. V květnu vstoupila Itálie do války.

V březnu 1916 se na Maltě sešel Cumming se zástupci zpravodajských agentur Francie a Itálie, aby se dohodli na užší spolupráci ve Středomoří. Potom vyslal Samuela Hoareho jako styčného důstojníka nejen své služby, ale i kontrašpionáže do Itálie, aby zřídil v Římě, Milánu a Janově úřadovny.

V lednu 1918 věnoval generál Macdonogh Hoaremu sto liber na organizaci demonstrací na podporu války. Italský parlament měl totiž jednat o další účasti země na tomto střetnutí, které si vyžádalo značné ztráty. Zvláště socialisté chtěli s válkou skoncovat.

Avšak v italské tajné službě pracovali nezkušení lidé, navíc bez náležitého vybavení – špionáž a kontrašpionáž prakticky neexistovaly. Proto její spolupráce s Londýnem skřípala. Hoareho důstojníci začali na jaře 1914 sami vysílat agenty do Rakouska a Turecka. Našli si k tomu i několik Čechů a Jihoslovanů, kteří mířili do svých mateřských zemí.

Do Turecka bylo blíž z Řecka. V únoru 1915 nastoupil jako zástupce vojenského ataše v Aténách major Rhys Samson ze SIS. Samson našel informátory mezi asijskými Řeky, kteří pracovali v Turecku. Brzy začal podávat Londýnu depeše o tamní armádě.

Patrně nejzajímavější byla osmistránková zpráva, která došla do Londýna 4. června 1915. Britové chtěli vojensky obsadit průliv Dardanely, aby mohli zaútočit na Konstantinopoli. Proto tam v únoru 1915 vyslali početné loďstvo, ale to nestačilo. Vysadili na poloostrově Gallipoli vojsko, Turci však pozice uhájili. V krvavém střetnutí na každé straně zahynulo anebo bylo zraněno čtvrt milionu mužů. Nejmenovaný autor v tomto hlášení popisoval nízkou morálku tureckých vojáků, kterým veleli němečtí důstojníci. Jeden Němec při útoku zastřelil třináct tureckých důstojníků – na výstrahu všem zbabělcům.

Stejně vyznívaly i další zprávy agentů „2“, „4“ a „5“ z Gallipoli. Například 17. července uváděli, že čtyři Němci zastřelili 24 tureckých vojáků a důstojníků, kteří chtěli dezertovat. Jejich kamarádi se vzbouřili a Němce také zabili.

Samsonova organizace se zabývala i kontrašpionáží. Podávala hlášení o tom, jak se Němci pokoušejí ovlivňovat řeckou vládu a zajišťovat zásobování svých ponorek ve východním Středomoří.

V lednu 1916 Britové a Francouzi obléhání Gallipoli ukončili. Neúspěch stál křeslo prvního lorda Admirality Churchilla. Po tomto krachu museli Britové hledat jinou cestu k srdci Osmanské říše – přes Bulharsko a jeho arabské državy.

Důležitým místem, odkud zaútočí britské divize na nepřítele, bude Egypt. Samsona, povýšeného na plukovníka, proto poslal Londýn v prosinci 1915 do egyptské Alexandrie, opět jako zástupce obou služeb. Jeho nástupcem se v Aténách stal kapitán Compton Mackenzie, který dosud sloužil jako zpravodajec vojsk u Gallipoli. Dvaatřicetiletý Mackenzie byl známý spisovatel, proslulý tím, že svá hlášení podával ve verších. „Máme velice rádi vaše veršované zprávy,“ děkoval mu Cumming v únoru 1917. „Prosím, pokračujte v nich.“

V neutrálním Řeku panovala složitá situace. Zatímco král Konstantin I., bratranec císaře Viléma II., sympatizoval s Německem, premiér Eleftherios Venizelos se přikláněl k Dohodě. Volby v létě 1915 rozhodly: Obyvatelstvo je proti Německu! Avšak klid nenastal. V prosinci 1916 se situace v Athénách vyostřila a Mackenzie, který se přátelil s Venizelosem, se raději přesunul do bezpečí na ostrov Syros v Egejském moři, necelých sto padesát kilometrů od metropole. V létě 1917 Konstantin odstoupil ve prospěch syna Alexandra, který

se přikláněl k Dohodě. Koncem června otevřelo Řecké království společně s vojsky Dohody frontu proti Bulharsku, spojenci Berlína a Vídně.

Na počátku jara 1917 hlásil Mackenzie do Londýna vytvoření Zpravodajské služby Egejského moře: Mám štáb 29 důstojníků, k dispozici bývalou královskou jachtu a měsíční výdaje 5 tisíc liber (dnes 200 tisíc). Moji důstojníci kontrolují na vybraných přístavech a letištích pasy cizinců, abychom zabránili příchodu nepřátelských agentů.

Mackenzieho služba dostávala výborné informace z celého východního Středomoří. „Nejlepší zprávy z Turecka mohou získávat agenti, kteří tam přijdou přes Švýcarsko,“ hlásil Cummingovi. A do Londýna poputují přes úřadovnu v Paříži. V srpnu 1917 se podařilo vyzvědači v Ženevě načrtnout na 32 stranách zajímavý obraz Osmanské říše na základě rozhovorů s dvaceti důležitými Turky, kteří tam žili, a s dalšími Řeky a Američany, kteří znají Malou Asii. V říjnu 1917 referoval agent „G-23“ z Turecka o návštěvě Viléma II. v Konstantinopoli.

I Samsonova kancelář v Egyptě fungovala výborně. Její agenti pokrývali všechny arabské země. Pro tažení generála Edmunda Allenbyho proti Turkům do Palestiny byly nejcennější zprávy od židovské skupiny vedené Aaronem Aaronsohnem-„Mackem“. Analytik Yigal Sheffy však upozornil, že nejkvalitnější informace získávají z rádiového odposlechu nepřítele a z leteckého průzkumu. Ostatní bývají často zastaralé.

Židé usilovali o to, aby získali v Palestině místo pro svůj vlastní stát. Cumming o tom diskutoval v Londýně se sionistickým vůdcem Chaimem Weizmannem. Výsledkem byla deklarace ministra zahraničí Arthura Balfoura z listopadu 1917, v níž vláda Jeho Veličenstva podpořila zřízení židovské národní domoviny v Palestině.

Od začátku roku 1917 uvažoval Cumming o vytvoření filiálky svého úřadu v Číně a v Japonsku, nejdřív ale musel najít vhodné lidi. Nakonec však nikoho nevybral. Aspoň tam vysílal agenty na krátké cesty jako obchodníky, ale spokojen s nimi nebyl. Pokrytí Dálného východu vyzvědači se nezdařilo.

SPIKNUTÍ PROTI LENINOVÍ

Hlavní roli v bolševickém převratu v Rusku 7. listopadu hrála Vojenská revoluční komise řízená Lvem Trockým. To byl nejdůležitější závěr souhrnné zprávy z Petrohradu o této události, který četl Cumming

12. prosince 1917. Depeše dorazila s více než třítydenním zpožděním a patřila ke stálému přísunu informací z Ruska. Autor popisoval, jak ztrácela Kerenského vláda podporu obyvatelstva, až nastal rozvrat státní moci, který otevřel cestu bolševikům.

Cumming už svého důstojníka v Petrohradě neměl. Samuel Hoare se odtamtud vrátil na jaře 1917 a náhradu za něj se nepodařilo sehnat. Museli zapracovat jednotliví agenti. Důležitou roli hrál Dukes, jemuž se podařilo proniknout pod jménem Jozif Afirenko nejen do vedení bolševické strany, ale i do politické policie nazývané Čeka. Díky těmto funkcím pomohl zachránit mnoho odpůrců bolševiků, kteří uprchli přes Finsko ze země.

Celkovou politickou situaci hodnotil dopis o osmnácti stránkách z července 1918, podepsaný anonymně „náš člověk v Moskvě“. Popisoval rovněž dění na Ukrajině včetně nástupu bělogvardějské armády generála Antona Děnikina proti bolševické Rudé armádě.

Admirál Volkov a zástupce ruské carské tajné služby poručík Okerlund si v prosinci 1917 vyžádali setkání s Cummingem. Chtěli, aby jim Britové vypláceli 15 tisíc liber měsíčně na tajné operace, jejich záměry ale nebyly úplně jasné, a proto nedostali nic.

Začátkem roku 1918 navrhl Cumming Macdonoghovi, že vyšle svého člověka buď do Stockholmu, nebo Osla, aby odtamtud řídil operace. Koordinátorem této baltické výzvědné skupiny jmenoval majora Demokeho Scalu.

Do Ruska zamířil koncem března pětáctýřicetiletý dobrodruh Sidney Reilly, narozený v Rusku jako Šlomo Rosenblum. Reillyho získal pro práci v tajné službě v roce 1896 Melville, od té doby plnil nejrůznější úkoly v Evropě, Jižní Africe, Číně, Jižní Americe, Kanadě i jinde, všude se osvědčil. Tento agent „ST-1“ měl spáchat atentát na Lenina, případně jiným způsobem zabránit bolševikům v upevňování jejich moci.

V polovině dubna Reilly hlásil z Petrohradu: „Bolševici jsou jedinou reálnou mocí“ a proti nim lze účinně vystoupit jedině vojensky. Potvrzoval mu to i Boris Savinkov, protivník bolševiků, který byl za Kerenského Prozatímní vlády náměstkem ministra války.

S Reillyem úzce spolupracoval vedoucí britské mise v Rusku osmatřicetiletý Robert Bruce Lockhart, který úřadoval jako generální konzul v Moskvě. Cumming mu poslal 648 liber v diamantech na vytvoření výzvědné sítě.

Plán na svržení bolševiků konzultovali rovněž s americkými a francouzskými diplomaty. Mezi Lotyšskými střelci, kteří byli bolševickou

gardou ochraňující vládní objekty a nejvyšší činitele, našel Reilley opoziční důstojníky ochotné vystoupit proti novým pánům. V prvním týdnu v září, až se všichni členové vládnoucího politického byra sejdou na představení ve Velkém divadle v Moskvě, je postřílí. Současně se v Archangelsku vylodí britské divize, které potáhnou k Petrohradu.

Tento plán však selhal na akcích domácí opozice z řad eserů čili socialistických revolucionářů. Dne 30. srpna v Petrohradu zavraždil student Leonid Kensingr vedoucího tamní Čeky Mojsejeva Urického a v Moskvě se údajně pokusila zastřelit Fanny Kaplanová Lenina, avšak jenom ho zranila.

Čeka spustila „rudý teror“, jak to sami bolševici nazývali – popravovali tisíce „buržoá“, „vesnických boháčů“ a kněží. Bez ohledu na diplomatickou imunitu vtrhla druhý den policie do budovy britské ambasády a zabila námořního ataše kapitána Francise Cromieho. Bruce Lockharta zatkli v jeho moskevském bytě, rovněž Reillyho, kterého považovala za mozek spiknutí.

Bruce Lockharta propustili po dvou měsících. Museli, protože také Londýn odhodil pravidla diplomatické imunity a zavřel bolševického lidového komisaře (ministra) zahraničí Maxima Litvinova. Reilly z vězení utekl.

V Londýně si uvědomovali, že bolševiky nebude možné zastavit žádnými tajnými operacemi. Reillyho a Lockharta odsoudil moskevský revoluční tribunál v nepřítomnosti k trestu smrti. Reilly si pro tento ortel přišel, když se v roce 1925 vypravil na novou špiónážní cestu do Ruska. Podle dokumentů, které SIS odtajnila v roce 2000, byl tento špion popraven 5. listopadu 1925.

POVÁLEČNÉ BILANCOVÁNÍ

Na začátku jara 1918 nasvědčovaly všechny údaje tomu, že se Němci chystají na západě k velké ofenzivě. Měli k tomu dobré podmínky, protože před rokem uzavřeli mírovou smlouvu s bolševickou vládou v Rusku. Státisíce německých vojáků, kteří tam byli v zajetí, se vracejí domů a mohly posílit západní frontu. Naštěstí byli britští a francouzští velitelé připraveni, v létě se k nim přidaly statisíce čerstvých mužů ze Spojených států. Německo bylo vyčerpané na pokraji zhroutení – docházeli lidé, docházely potraviny, panovala strašná únava a beznaděj.

Když v červenci 1918 hodnotil Londýn kvalitu špionážních zpráv, spočítal, že 70 procent přicházelo z Holandska a z dalších neutrálních států. V srpnu 1919 zveřejnila britská vláda seznam cizinců, kteří se zasloužili o vítězství ve Velké válce. Patřili tam i Dewé, Chauvin a dalších 727 Belgičanů, z toho 210 žen, bohužel deset z nich se do seznamu dostalo posmrtně. V lednu 1920 udělila okolo 700 Francouzům a Belgičanům vyznamenání a medaile. Všichni spolupracovníci SIS si uvědomovali, že pracují nejen pro Brity, ale také pro svoji svobodu.

Ke konci války se Wiseman v USA stále víc zabýval politikou než kontrašpionáží. Kell se proto v prosinci 1917 rozhodl, že zřídí v New Yorku vlastní úřad. Jeho vedením pověřil Thwaitese, který byl povýšen na majora. Nicméně ve svazku s Wisemanem tento útvar zůstal.

Tyto změny dovršil premiér Lloyd George, když jmenoval Wisemana „spojovacím důstojníkem mezi Válečným kabinetem a představiteli USA“. Stejně ho bral i plukovník Hall. Když ve Washingtonu nastoupil v lednu 1918 lord Reading jako nový vyslanec, bez Wisemana se neobešel.

Na mírové konferenci v roce 1919 v Paříži sloužil podplukovník Wiseman jako poradce ministra zahraničí Balfoura. V březnu doprovázel velitele amerického vojenského zpravodajství (Military Intelligence) generála Malborougha Churchilla při návštěvě u svého šéfa Cumminga. V květnu Wiseman zpravodajskou službu opustil.

Cumming vytvořil opravdu efektivní výzvědnou službu. Proto ho král povýšil 26. července 1919 do šlechtického stavu.

Po skončení války vojáci chtěli, aby obě služby splynuly v jednu pod společným velením. Ministra války Winstona Churchilla stále znepokojovalo bolševické Rusko, stejně jako německý militarismus. Proti těmto „zvířecím formám barbarismu“ musíme postupovat jednotně. Proto navrhl Lloydovi Georgeovi, aby se tajné služby sjednotily. Premiér souhlasil. Reorganizace z 1. listopadu 1919 vedla k vytvoření Tajné zpravodajské služby (SIS). Zasvěcenci o ní mluvili jako o *Firmě*. Vedle toho dál pracovala domácí Tajná služba (Secret Service) vedená Vernonem Kellem.

Šéfem SIS zůstal Mansfield Cumming. Její součástí se stala Vládní škola kódování a šifrování (Government Code and Cipher School – GC&CS) vedená fregatním kapitánem Alastaiрем Dennistonem. Výzvědnou službu si podřídilo ministerstvo zahraničí. Mělo k tomu pádné argumenty: Nemá sbírat především vojenské údaje, nýbrž politické informace. Kromě toho dál fungovala NID.

V srpnu 1919 ministerstvo zahraničí rozhodlo, že kádroví důstojníci SIS budou pracovat pod krytím pasových úředníků, chránění diplomatickou imunitou. Tím se prostor činnosti značně rozšířil a legitimizoval. Prvním vedoucím sekce pasové kontroly se stal major Spencer.

Cummingova agentura zaměstnávala v centrále 24 důstojníků a 25 úředníků. Plus pět důstojníků Spencera, který měl v zahraničí dalších 30 lidí. Dohromady tedy něco přes 80 pracovníků. A roční rozpočet stoupl na 295 tisíc liber (dnes by to bylo 9,7 milionu), z toho 45 tisíc na boj proti bolševikům.

Poválečné hospodářské obtíže však způsobily, že vláda začala v roce 1919 omezovat výdaje. Dotklo se to i SIS, která musela ořezávat některé své úkoly až na dřeň. Rovněž v dalších letech museli šéfové výzvědné služby za pomoci některých prozíravých ministrů bojovat o peníze.

Štáb výzvědné služby změnil své působišťe, chtěl se více skrýt. Přestěhoval se z centra města do vily na Melbury Road v oblasti Holland Park v západním Londýně. „Nikdo tedy nezná naši adresu,“ pochvaloval si Cumming ve svém deníku.

Když v roce 1920 chtěla vláda opět snižovat rozpočet SIS, protestoval proti tomu ministr války Churchill. Nakonec se podařilo uhájit roční dotaci 125 tisíc liber. Ovšem museli zrušit řadu pasových stanic, jako třeba Prahu, Varšavu, Vladivostok a další.

V roce 1920 změnila Kellova agentura název – stala se MI 5. Vláda ji podřídila ministerstvu vnitra, protože jejím hlavním úkolem byla vnitřní ochrana státu. Následující rok dostala i špiónáž SIS/MI 1c nové označení – MI 6.

Dukes se vrátil z bolševického Ruska jako válečný hrdina – podrobnosti o jeho činnosti neznáme. V roce 1920 ho král Jiří V. povýšil do šlechtického stavu. Po návratu se sir Henry věnoval jenom hudbě, avšak v roce 1939, kdy vyvstalo nebezpečí nacistického Německa, se vrátil do tajné služby. Mimo jiné pomohl uniknout z okupovaného Československa nejmenovanému význačnému podnikateli. Sir Paul Henry Dukes zemřel 27. srpna 1967 v Kapském Městě ve věku osmašedesáti let.

Melville strávil hodně času získáváním nových pracovníků pro tajnou službu. Dokonce založil školu pro nováčky – patrně první ústav toho druhu na světě. Zemřel 1. února 1918, bylo mu osmašedesát let. Na počátku dvacátých let měla MI 6 tyto sekce: Zahraniční kontrašpiónáž označovanou jako V, která spolupracovala s MI 5. VII. – ekono-

mika. VIII. – rádiové spojení s agenty. N – ochrana diplomatické pošty. D – tajné akce a diverze. Všechny zprávy posílala ministerstvu zahraničí, nejdůležitější z nich přímo ministerskému předsedovi, případně jednotlivým ministrům.

V létě 1920, kdy zesílila Irská republikánská armáda (IRA) akce proti Britům, musela MI 6 zřídit novou špionážní úřadovnu v irském Dublinu s dvaceti důstojníky. Přitom spolupracovala s tamními bezpečnostními složkami.

V neděli 21. listopadu 1920 však vyhodila IRA budovu se 14 zpravodajci do povětří. Byla to největší tragédie v historii této služby. Sám Cumming chtěl po této tragédii operace proti Irsku ukončit, ale vláda mu to nedovolila, musel pokračovat.

Válka Cumminga vyčerpala, trápilo ho srdce a začal uvažovat o penzi. Před tím však chtěl mít vliv na výběr svého nástupce. Padala různá jména. V zimě 1922–1923 bylo rozhodnuto, že druhým ředitelem SIS se stane viceadmirál Hugh „Quex“ Sinclair. V lednu 1923 se Cumming svěřil Samuelu Hoaremu, že je s tímto jmenováním velmi spokojen. Padesátiletý Sinclair pracoval za války v Admiraltě a u Námořní zpravodajské služby, v letech 1919–1921 ji vedl, také získal zkušenosti v MI 5 s bojem proti bolševismu.

Sir Mansfield Cumming zemřel náhle ve své oficiální rezidenci ve vile na Queen Anne's Gate, 14. června 1923 ve čtyřiašedesáti letech. Novinář a spisovatel Valentin Williams, se kterým se spřátelil za války, vzpomínal, že to odpoledne spolu strávili debatou o všem možném. Odešel od něho okolo šesté večer, ale když za Cummingem přišla za chvíli sekretářka, už byl mrtev.

Bruce Lockhart sloužil ve dvacátých a třicátých letech jako diplomat. Za druhé světové války koordinoval propagandu proti nacistům a současně byl spojku k československé exilové vládě. V roce 1933 vydal knihu *Memoirs of a British Agent* (Vzpomínky britského agenta), později studii věnovanou komunistickému převratu v únoru 1948 v Československu a vzpomínky na Jana Masaryka. Zemřel 27. února 1970, bylo mu třiaosmdesát let.

Emanuel Voska se vrátil z USA do nově zrozeného Československa. Podnikal a dál se přátelil s prezidentem T. G. Masarykem. Na jaře 1939 uprchl před německými okupanty, za války pracoval pro Američany v Istanbulu. V roce 1945 se opět vrátil, ale když se komunisté chopili moci, jako „amerického vyzvědače“ ho po vykonstruovaném procesu poslali do vězení. Skonal v pětaosmdesáti letech krátce po propuštění 1. dubna 1960.

Baron William George Eden Wiseman se ke zpravodajství už nikdy nevrátil. V letech 1920–1960 působil jako generální zástupce americké investiční banky Kuhn, Loeb and Co. Zemřel 17. června 1962, bylo mu sedmasedmdesát let.

Sir Compton Mackenzie psal romány a knihy o historii, vydal i memoáry, ve kterých popisoval některé tajné akce z Velké války. Díky tomu stanul i před soudem – za prozrazení státního tajemství musel zaplatit pokutu. Čtyři roky byl rektorem Glasgowské univerzity. Třikrát se oženil, jeho první dvě ženy zemřely. Skonal 30. listopadu 1972 ve skotském Edinburghu ve věku osmdesáti devíti let.

Vernon Kell dál vedl MI 5. Ve dvacátých a třicátých letech měla jeho služba spoustu práce s bojem proti irským nacionalistům, militantním komunistům a později proti přívržencům nacistů. Dosáhl hodnosti generálmajora. Do penze odešel v květnu 1940, když se stal premiérem Churchill. Tajnou službu vedl třicet let – tak dlouho dosud nevydržel nikdo jiný v tak vrcholné funkci.

Začátkem roku 1942 povýšil Kella král do šlechtického stavu. Krátce nato – 23. března 1942 – jako osmašedesátiletý v Great Yarmouthu zemřel.

Cumming a Kell byli průkopníky ve svém oboru. Oba založili služby, které se rozvinuly a přetrvávají dodnes – a staly se ve zpravodajské komunitě pojmem.

TAJNÁ
NĚMECKÁ
OFENZIVA
NEUSPĚLA

ŠÉF NĚMECKÉ VOJENSKÉ TAJNÉ SLUŽBY ZA PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

WALTER NICOLAI

FINANCOVÁNÍ BOLŠEVICKÉ REVOLUCE

„Podobně jako ostatní jsem o bolševicích nic nevěděl,“ přiznal plukovník Walter Nicolai ve svých pamětech. Až v zimě 1914–1915, kdy byl z nejvyšších míst informován, že by jim měl pomáhat. „O Leninovi jsem věděl, že žije ve Švýcarsku jako politický emigrant a pod krycím jménem »Uljanov« předává mé službě zajímavé informace o situaci v carském Rusku, proti němuž bojuje.“ Ve skutečnosti se tento exulant jmenoval Uljanov a jako pseudonym používal příjmení Lenin.

Bližší zprávy o bolševicích poslal do Berlína na podzim 1914 devětačtyřicetiletý ruský sociální demokrat Izrael Lazarevič Gelfand či Alexandr Helphand, krycím jménem „Parvus“, který žil v Cařihradu (dnes Istanbul). Tento synek židovského řemeslníka z Berazina v Rusku (dnes Bělorusko) utekl kvůli svým levicovým politickým názorům z domova a v Turecku jako obchodník zázračně zbohatl.

„Carské Rusko mohou porazit pruské bajonety a ruské dělnické pěsti,“ tvrdil osmačtyřicetiletý Helphand, když se sešel 9. ledna 1915 s německým vyslancem Hansem von Wangenheimem v Cařihradu. Jako sociální demokrat navrhoval císařské vládě spojenectví. Argumentoval: „Naše zájmy jsou shodné – svrhnout carskou vládu! Rusko zůstane pro Německo nebezpečné tak dlouho, dokud z něj nevytvoříme několik jednotlivých států. Musím však menševiky s bolševiky sjednotit ke společné akci. A k tomu potřebuju hodně peněz!“

Tento návrh se shodoval s názorem státního podtajemníka ministerstva zahraničí Arthura Zimmermanna, který doporučoval uzavření separátního míru na jedné frontě – buď s Petrohradem, nebo s Paříží. Vzhledem k vření v carské říši přicházelo v úvahu spíš Rusko.

Generální štáb proto zřídil zvláštní politickou sekci řízenou legačn-ím radou Rudolfem Nadolnym a Nadolny začal vysílat své lidi do za-
jateckých táborů, aby příchozí ruské vojáky zpovídali a podávali zprávy
o poměrech v Rusku. Zimmermann dal zároveň příkaz vyslancům v ne-
utrálních zemích: „Zjišťujte názory ruských emigrantů a podporujte je!“

Německé vyslanectví v Bernu navštěvovalo hned několik bolševiků – především Estonci Alexandr Kesküla a Arthur Siefeldt. Siefeld-
tovým prostřednictvím poslal vyslanec Konrad von Romberg několik
tisíc marek také panu Uljanovovi.

Když Helphand dorazil do Berlína, jednal s ním vysoký úředník
kancléřství Kurt Riezler. Dohodli se na podpoře bolševiků. Začát-
kem března 1915 přidělili Němci Helphandovi „dva miliony marek
na podporu ruské revoluční propagandy“.

Jakmile USA vyhlásily válku Německu, potřeboval Berlín co nej-
dřív uzavřít mír na východě, aby mohl všechny síly vrhnout na fran-
couzskou frontu, než se tam dostanou americká vojska. Německé
ministerstvo zahraničí spolu s oddělením IIIb generálního štábu při-
pravily odjezd a financování dvaatřiceti ruských revolucionářů v čele
s Leninem z Curychu přes Německo a Skandinávii domů. Jejich želez-
ničnímu vagonu udělily exteritorialitu a přes Německo ho ochraňovali
Nicolaiovi důstojníci a vojáci.

Když 16. dubna ráno překročil vlak s bolševickými emigranty rus-
kou hranici, nečekali na ně policisté se zatykači, jak se obávali, nýbrž
soudruzi z Petrohradu s kyticí květů pro Lenina. K jeho překvapení
byli bolševici, kteří zůstali v Rusku, pro pokračování války a poté, co
v listopadu 1917 uchopili v zemi moc, musel vůdce bolševiků ostatní
soudruhy několik měsíců přesvědčovat, že je třeba nastolit mír – jak
si přejí jeho němečtí finančníci.

Klíčovým člověkem pro další vztahy s bolševiky byl agent oddělení
IIIb ve Stockholmu, který vystupoval jako Steinwachs. Hlásil: „Lenin
se úspěšně vrátil do Ruska,“ poté 17. dubna: „Pracuje přesně podle na-
šich přání. Od té doby sociální demokraté států Dohody ve Stockhol-
mu zběsile křičí.“

O této podivuhodné akci se Nicolai ve svých memoárech *Nachrich-
tendienst* (Zpravodajská služba), které vyšly v Berlíně už v roce 1920,
nemohl zmínit – byla ještě příliš citlivá. Pro svět ji objevil český exu-
lant Zbyněk Zeman. Když skončil v roce 1955 studia historie na Ox-
fordské univerzitě, zaměstnala ho vládní agentura a spolu s dalšími
britskými, americkými a francouzskými kolegy zkoumal na zámku
Whaddon Hall nedaleko Oxfordu archiv berlínského ministerstva za-

hraničí. Ve volném čase, po večerech a víkendech, tam hledal spisy, které by ukazovaly na kontakty ruské levicové emigrace s Němci během první světové války. Dosud o nich kolovaly jenom nepotvrzené pověsti. Postupem doby našel pozoruhodné dokumenty, nechal je přeložit do angličtiny a v roce 1958 je pod názvem *Germany and the Revolution in Russia 1915–1918* zveřejnil. Později napsal na toto téma spolu se svým německým žákem Winfriedem Scharlauem populární knihu, která vyšla i v češtině „*Parvus*“ *Helphand – Muž, který financoval Lenina*. V devadesátých letech 20. století, po otevření ruských archivů, v nich našli západní historici potvrzení této akce.

Sám Lenin nikdy žádné peníze od Němců přímo nepřijal, vždycky je přebíral některý z jeho spolupracovníků. Tím se jistil pro případ, že by ho někdo chtěl obvinít ze spojenectví s nepřitelem.

Vznik bolševického státu přišel Němce na horentní sumy, přesné číslo dodnes neznáme. Pouze v roce 1916 investovalo císařské Německo osm milionů marek „na podporu revoluční propagandy v Rusku“. Zjistili to reportéři časopisu *Stern*, kteří po rozpadu SSSR v roce 1993 nahlédli do dosud přísně utajovaného svazku spisů V. I. Lenina číslo 4–3–12 v archivu bývalého ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu v Moskvě.

V roce 1917 poslal Berlín Leninovi přes 15 milionů marek, aspoň podle nalezených hlášení, která nemusí být úplná. A ruské revoluční náře podporoval dál, jak ukazuje oznámení ředitele berlínské Říšské banky von Schanze druhému muži v bolševické hierarchii Lvu Trockému z 8. ledna 1918: „...bylo převedeno 50 milionů rublů ve zlatě, aby byly k dispozici lidovým komisařům.“

New York Times napsal v dubnu 1921, že jenom v minulém roce dostal Lenin 75 milionů franků prostřednictvím jedné švýcarské banky. Další bolševičtí funkcionáři inkasovali desítky milionů amerických dolarů a švýcarských franků. Státní tajemník ministerstva financí hrabě Sigfried von Rödern oznámil 11. června 1918 svému kolegovi na ministerstvu zahraničí Kühlmannovi převod dalších „40 milionů marek na příslušný účel“.

Čeští autoři *Dějiny Ruska* připomínají, že pravdě se mohl nejbližší dostat německý sociální demokrat Eduard Bernstein, když v roce 1921 v listu *Vorwärts* psal o 50 milionech zlatých marek, což představovalo 9–10 tun zlata. Stejně číslo uvedla německá televizní stanice *ORB Postupim* v roce 1997.

„Ovšem Berlín podporoval různá politická hnutí, která usilovala o sociální a národnostní destabilizaci carského Ruska, nejen

bolševiky,“ upozornil Zbyněk Zeman. „Odhaduje se, že do nich investoval na 300 milionů zlatých marek, možná o něco méně, ale minimálně 200 milionů.“

Ačkoli Lenin nebyl agentem, který by přímo podepsal úmluvu o spolupráci s německou tajnou službou, kabinet Alexandra Kerenského, který vládl po odstoupení cara, ho přesto v létě 1917 obvinil ze špionáže ve prospěch Německa. I na další vedoucí bolševiky byl vydán zatykač. Nakonec se však žádný soud nekonal a příslušné dokumenty, pokud vůbec existovaly, se ztratily. Lenin byl politik bez skrupulí. Peníze bral od kohokoli – a slíbil za ně cokoli. Začátkem roku 1918 podepsala jeho bolševická vláda s Německem a Rakousko-Uherskem mírovou smlouvu. Tím umožnila přesun statisíců vojáků z východní fronty a válečných zajatců z ruských táborů do Německa na západní frontu proti Francii.

Vznik bolševického státu byl tedy dílem císařského Německa. Všechny důležité operace přitom zajišťovalo oddělení IIIb generálního štábu vedené Nicolaiem.

SPECIALISTOU NA RUSKO

Walter Nicolai se narodil 1. srpna 1873 v Braunschweigu (Brunšvik) na jihovýchodě Dolního Saska. Jeho otec byl v armádě kapitánem, z rodu protestantských pastorů, matka pocházela ze selského rodu. Waltera vychovali v tradičním pruském duchu, v hluboké úctě k císaři. Třebaže otec by z něj měl raději kněze, syn šel v jeho šlépějích. Po absolvování gymnázia v Halberstadtu zamířil na podzim 1893 do vojenské školy.

Na rozdíl od svých kolegů poručík Nicolai netrávil večery po barech a nevěstincích, nýbrž doma nad knihami. Nebyl šlechtického původu jako mnozí ostatní, a proto se musel v uniformě o hodně víc snažit, aby nezůstal mezi posledními. Svými konzervativními názory na svět se nijak netajil.

Učil se rusky – mezi Berlínem a Petrohradem panovaly tradiční vztahy a někdy okolo roku 1896 poprvé Rusk navštívil, chtěl si tam zlepšit svou ruštinu.

Když sloužil u pěšího pluku v Göttingenu, vzal si dceru svého nadřízeného. To mohlo ukazovat na jeho bezskrupulózní ambicióznost – otec zeťovi vždycky pomůže v kariéře. Nicméně nevymykalo se to zvyklostem důstojnického stavu.

Vznik bolševického státu byl navenek lidovou revolucí, ve skutečnosti dílem císařského Německa a byl to největší úspěch německých zpravodajců v první světové válce. Bez exteritoriálního vagonu z Curychu do Petrohradu a milionů německých marek by Sovětský svaz nikdy nevznikl (1. máj v Petrohradu, 1917).

Vojenské vzdělání si zvyšoval v letech 1901–1904 na Válečné akademii v Berlíně, hodně se věnoval studiu cizích jazyků – francouzštině a angličtině, piloval ruštinu. V dubnu 1902 ho povýšili na nadporučíka.

„Učili jsme se podle zkušeností z minulosti, z vojenského hlediska jsme vnímali rovněž problémy současnosti, ale na budoucnost jsme nemysleli,“ napsal později. „Nepřítelem číslo jedna pro nás byla Francie, zatímco nebezpečí ze strany Ruska jsme přehlíželi. Anglie a Amerika byly pro nás pouze námořními mocnostmi. Objevovaly se myšlenky o válce na dvou frontách, ale nikdy nikoho nenapadlo uvažovat o válce světové.“

Zaujala ho špionáž. Na toto téma napsal diplomovou práci, která vzbudila pozornost důstojníků generálního štábu. Není tedy divu, že ho přímo ke štábu po absolvování akademie v dubnu 1904 také přijali. Nicolai i nadále nasával všechny novinky z vojenství, sledoval domácí a mezinárodní situaci.

Začátkem roku 1904 přepadlo Japonsko Rusko. Každé ozbrojené střetnutí je pro vojáky z ostatních zemí zajímavé – mohou tam sledovat nové trendy ve válčení. Německo se rozhodlo vyslat do bojující oblasti několik skupin pozorovatelů. Do Japonska měl jet se dvěma kolegy i Nicolai, ale nakonec ho tam neposlali: „Jste ženatý. Mohou jet jenom svobodní!“

Němečtí generálové usoudili, že Rusko se vrátí na evropskou scénu. Plukovník Lauenstein, který vedl ruské oddělení IIIb, se rozhodl posílit výzvědnou síť na východě. Nicolai zajel do Ruska, aby oprášil staré kontakty a pokusil se najít nové. V červenci 1906 dostal funkci vedoucího tamního oddělení IIIb u 1. armádního sboru v Königsbergu (dnes Kaliningrad, Rusko). V září následujícího roku ho povýšili na kapitána.

PROZÍRAVÝ ROZKAZ KANCLÉŘE BISMARCKA

Německá výzvědná služba měla koncem 19. století patrně nejrozšířenější síť agentů v Evropě. Zasloužil se o to Wilhelm Stieber, policejní důstojník, kterého 23. června 1866 jmenoval kancléř Otto von Bismarck šéfem polního četnictva, později tajného polního četnictva. Tento úřad měl získávat informace o cizích armádách. I tady projevil Bismarck svou známou prozíravost.

Jedním z nejvýkonnějších informátorů Němců se stal maďarský baron August Schluga von Rastefeld. Do roku 1863 sloužil jako poručík v rakousko-uherské armádě a měl nastoupit do generálního štábu. Místo toho svlékl uniformu a v červnu 1866 přivezl do Berlína řadu důležitých informací o rakousko-uherském vojsku – stal se agentem „17“. Tyto zprávy přispěly k vítězství Pruska ve válce s Rakousko-Uherskem v létě 1866. Po válce se Schluga usadil v Paříži. Jako novinář pronikl do vysokých kruhů, seznámil se s řadou vlivných lidí, a dokonce sehnal dokumenty o plánech francouzské armády na první dny války s Německem.

Po skončení bojů v srpnu 1866 dostal Steiberův útvar nový název – Central-Nachrichtenbüro (Ústřední výzvědná kancelář). Své agenty poslal postupně do Vídně, Paříže a Londýna.

Náčelníku pruského generálního štábu Helmuthu von Moltkovi však vadilo, že tajná služba císařství má civilní velení. Proto rozkazem z 11. února 1867 zřídil obdobný útvar v armádě. Když Stieber v roce 1882 ve věku čtyřiašedesáti let zemřel, podařilo se německým generálům civilní službu spolknout a převést ji pod generální štáb. Koncem osmdesátých let vyslala své lidi rovněž do dalších francouzských měst, do Bruselu a Lucemburku, 75 agentů působilo v Rusku. Sledovala i oponenty carského režimu ve Francii, Švýcarsku a Velké Británii.

V roce 1889 získali němečtí vyvědkači mobilizační plán carské armády a právě v tomto roce začlenili v Berlíně špionáž pod Velký gene-

rální štáb (Der Grosse Generalstab) pod označením IIIb. V roce 1901 sloužilo u této tajné služby 124 důstojníků. Měla agenty takřka ve všech evropských metropolích.

Němci počítali s válkou s Francií a s Ruskem, ale opomíjeli Velkou Británii. Potvrdil to i historik Christopher Andrew v knize *The Defence of the Realm*. Třebaže i v Anglii verbovalo oddělení IIIb své agenty, získalo jich poměrně málo. Podle amerického historika Jeffreye T. Richelsona mělo Německo v roce 1901 v Belgii, Švýcarsku, Británii, Itálii, Španělsku, Lucembursku, Dánsku, Švédsku a Rumunsku 124 vy-zvědačů. I když Berlín vydával na zahraniční tajnou službu poměrně málo peněz, byl ze všech evropských států nejštědrější.

Velkou oporou byli penzionovaní důstojníci ve vojenských okru-zích v pohraničí, kteří vyjížděli na obhlídky do sousedních zemí. Pra-covali s nadšením, byli rádi, že mají co dělat, ale neznali cizí jazyky a metody zpravodajské branže. Tito nadšení amatéři toho někdy víc pokazili, než dokázali, spolehlivé zprávy nepřinášeli, němečtí gene-rálové cítili, že nedostávají ze zahraničí dost kvalitních informací. Za-čátkem března 1901 předložil náčelník generálního štábu Alfred von Schlieffen ministru války Karlu von Einemu plán na zlepšení situa-ce. Na místa starých důstojníků měli přijít čerství absolventi škol, kte-ří umí nejen francouzsky či rusky, ale taky budou zasvěceni do metod špionáže. Ministr souhlasil, plán se začal uskutečňovat. Přesto zůstá-valo oddělení IIIb menší částí superoddělení tisku a cenzury. A nadá-le dostávalo ročně pouze 450 tisíc marek.

„MÁM RUSY V HRSTI“

Po příjezdu do Königsbergu zjistil nový šéf výzvědné služby 1. armá-dního sboru Nicolai, že oddělení je ve špatném stavu – důstojníci si hrají na vy-zvědače, ale skutečné agenty nemají. Musel zavést kázeň a najít si kvalitní spolupracovníky. A hlavně vytvářel síť vedoucí až k carskému dvoru a upevňoval styky s německými šéfy filiálek cizích firem v Rusku.

Už dřív se v Petrohradě seznámil se dvěma vlivnými muži. Byl to již řečený Grigorij Rasputin, pologramotný zázračný léčitel ze Sibi-ře, který se vetřel do přízné carovy rodiny – nakonec se stal panovní-kovým rádcem. Údajně posílal Nicolaiovi důvěrné informace, dokud ho několik šlechticů v prosinci 1916 nezabilo. Druhým byl Rasputi-nův mecenáš, bankéř, podnikatel a poradce cara Ignatij Manus. Do této

Němcům dodával informace údajně Grigorij Rasputin, pologramotný zázračný léčitel ze Sibiře, který se vetřel do přízně carovy rodiny (na fotografii druhý zleva).

pozice se vypracoval z místa písaře na petrohradském magistrátu a potom reportéra bulvárních novin pomocí burzovních spekulací.

Nicolai pronikl do všech vrstev společnosti – zprávami ho zásobovali umělci, herci, šlechtici a jejich ženy, vysokoškolští profesori, revolucionáři všech směrů, ženy z polosvěta. Další informátory získal v posádkových městech a na železničních uzlech – mohli tedy podávat zprávy o přesunech vojsk.

Není divu, že mladý zpravodajec mohl tvrdit: „Mám Rusy v hrsti.“

V březnu 1910 převeleli Nicolaie k 3. durynskému pěšímu pluku do Erfurtu – byla to obvyklá stáž, aby se seznámil s činností jednotky, než půjde do vyšší funkce. Po dvou letech ho povolali zpátky na generální štáb do IIIb. Na podzim byl povýšen na majora. Že získal nadhled nezbytný pro práci zpravodajce, dokládá jeho záznam z roku 1912: „Vláda, jejíž zpravodajské služby dovedou předvídat i jenom minimální pohyb akcí strategických surovin na burze i sledovat produkci pohonných hmot a potravin nezbytných pro fungování ozbrojených sil, má vítězství v kapse dřív, než třeske první výstřel.“

Nicolaiovi nadřizení mladému muži slibovali novou důležitou funkci. Uvědomil si však, že ještě nezná Francii, a proto zemi jako turista projel. Nás Němce tam nemají rádi – zjistil. To ho překvapilo.

A také zvýšená pozornost francouzských úřadů vůči němu jako německému důstojníku, navíc důstojníku generálního štábu. „Přitom úřady vždy nepůsobili s vyslovenou zdvořilostí.“

Stejně zkušenosti měli i další němečtí důstojníci, kteří navštívili Rusko, Francii a Velkou Británii – země spjaté spojenectvím zvané Dohoda. „Zpravodajské služby Trojdohody ohrožovaly zároveň Německo, Rakousko-Uhersko a Itálii,“ konstatoval Nicolai na jaře 1914. „Společné nebezpečí vedlo ke společné ochraně. Mezi rakouským a německým generálním štábem existovala od roku 1910 menší výměna informací o Rusku. Německá a italská zpravodajská služba přistoupily ke koordinaci činnosti vzhledem k Francii teprve v roce 1914. V květnu mě kvůli tomu pozval italský generální štáb k jednání do Říma.“

Na začátku roku 1913 byl čtyřicetiletý major Nicolai pověřen vedením celého oddělení IIIb. Byl mladý, ale nikoho lepšího neměli. Ovšem s nedostatkem peněz se potýkal stejně jako jeho předchůdce.

AFÉRA RAKOUSKÉHO PLUKOVNÍKA

Na jaře 1913 dostal Nicolai od vedení pruské pošty zajímavý dopis. Byl adresovaný panu Nikonu Nicetasovi, poste restante, hlavní pošta Vídeň, ale několik týdnů si pro něj nikdo nepřišel. Rakušané ho vrátili do Pruska – někdo ho hodil do schránky ve východopruském městěčku Eydtkuhnen (dnes Černyševskoje v Kaliningradské oblasti Ruska), poblíž hranic s carskou říší.

Kontakt na odesílatele chyběl, proto ho úředníci na ředitelství pruské pošty v Berlíně podle předpisu otevřeli, aby zjistili, kdo ho poslal. Našli tam šest tisíc rakouských korun a dvě adresy – v Ženevě a v Paříži, žádnou zprávu.

Tolik peněz bez jediného slova na vysvětlenou – vždyť za takovou sumu by se dal koupit pěkný dům. Nicolaie nařídil svým agentům, aby zjistili, co na obou adresách je. Z Paříže špion hlásil: „Adresa je vymyšlená.“ Ze Ženevy: „Tam bydlí nějaký Francouz s jiným jménem, ale s pochybnou pověstí, o kterém se nedalo nic podrobnějšího zjistit.“ Ani v Eydtkuhneně nebyl nikdo, kdo by mohl mít se zásilkou něco společného.

Nicolai se domluvil s novým zástupcem náčelníka zpravodajského oddělení rakousko-uherského generálního štábu majorem Maxmilianem von Rongem na spolupráci. Toho špiona musíme společně chytit!

Stará obálka byla příliš opotřebovaná. Rongeho lidé proto vložili peníze a lístky s adresami 3. května do nové obálky a odeslali z Berlína do Vídně. Na poště u okénka, kde se vydávaly dopisy poste restante, instalovala policie tlačítko ke zvonku, který vedl do bytu v domě na protější straně ulice. Tam se usadili dva tajní, kteří měli rychle přiběhnout – poštovní úředník vydání dopisů zdrží.

Vzápětí zachytili cenzoři další dopis, v němž jakýsi J. Dietrich posílal sedm tisíc korun a omlouval se za zdržení. Pan Nicetas má psát na jeho adresu do hlavního města Norska Christianie (dnes Oslo). A potom došla na stejnou adresu ještě třetí zásilka.

V sobotu 24. května 1913 přijel na hlavní vídeňskou poštu elegantní pán, který si dopisy vyzvedl. Detektivové zjistili, že příjemcem je plukovník Alfred Redl, který patřil mezi mozky rakousko-uherské armády. V letech 1900–1912 sloužil v evidenční kanceláři, jak se nazývala armádní tajná služba. Byl aktivní – zaváděl nové metody, jako třeba používání otisků prstů, fotografickou dokumentaci o podezřelých lidech, odposlouchávání schůzek a podobně. Jeho důstojníkům se podařilo chytit spoustu agentů carské Ochranky a naopak vyslat vyzvědače do Ruska. Teď působil v Praze jako náčelník štábu sboru, ale počítalo se s ním jako se šéfem evidenční kanceláře a později s náčelníkem generálního štábu.

Nejvyšší velitelé rakouské armády rozhodli, že musí Redla přimět, aby sám skoncoval se životem. Ani panovníkovi o tom neřeknou. Byla by to velká ostuda. Důstojníkům, kteří za ním přišli, se Redl přiznal: „Pro Rusy jsem pracoval rok.“ Potřeboval peníze na svůj nákladný život, byl homosexuál a před ostatními musel tuto sexuální úchylku, nepříjemnou v důstojnickém sboru, skrývat. A po tomto stručném vyznání se na doporučení návštěvníků zastřelil. Avšak taková špiónážní aféra se nedá ututlat. Armádě vyčítali, že ji příliš rychle ukončila. Dodatečně se totiž ukázalo, že Redl podával informace do Moskvy po mnoho let, dokonce jí předal rakouský mobilizační plán.

Pro Nicolaie to bylo velké ponaučení. Svě oddělení zreorganizoval, nařídil sérii bezpečnostních opatření, aby se na jakékoli vybočení jeho lidí okamžitě přišlo. A o to bedlivěji vybíral nováčky.

ROZPAČITÝ ZAČÁTEK

Během roku 1913 a na počátku roku následujícího zřídil Nicolai řadu nových služeben v pohraničí – šest u hranic s Francií, pět na výcho-

dě poblíž Ruska. Tyto filiálky řídily agenti v zahraničí. Na britských ostrovech měl několik desítek vyzvědačů, o toto království se měli starat hlavně vyzvědači námořnictva.

Vynikající zprávu poslal do Berlína August Schluga von Rastenfeld: „Náčelník francouzského generálního štábu Joseph Césaire Joffre počítá s tím, že za války pošle nejvíc svých divizí na pohoří Ardeny doprostřed fronty.“ Generálova směrnice z roku 1913 překypovala sebevědomím: „Francouzská armáda se vrací k tradicím, tudíž neuznává žádný zákop, pouze ofenzivu.“

Ráno v úterý 23. června 1914 dostal šéf oddělení IIIb pruského generálního štábu ohromující zprávu: „Hrozí atentát na příslušníky vládnoucích rodin Německa, Rakouska a Itálie.“

Nicolai požádal korunního prince Viléma o přijetí. Dvaatřicetiletý princ tomu nemohl věřit: „Je tato zpráva pravdivá? A já patřím mezi ty, kteří jsou v nebezpečí?“

„Vaše Výsosti, vy jste jeden ze členů vládnoucích rodin, které jsou v ohrožení. Zdroj této zprávy je anonymní. Už jsme uvědomili Jeho Veličenstvo a ministerstvo zahraničí.“

Princ dlouho neodpovídal. Zřejmě této zprávě příliš nevěřil.

Nicolai odjel na ministerstvo zahraničí. Chtěl mluvit s ministrem Gottliebem von Jagowem. „Pane ministře, měli byste uvědomit vlády ve Vídni a v Římě o nebezpečí, které hrozí jejich panovnickým rodinám.“

„Pane majore, my jsme je varovali, jakmile jsme dostali vaši zprávu. Císař František Josef a následník jeho trůnu František Ferdinand už o tom vědí. Arcivévoda František však nepočítá s tím, že by odložil svou návštěvu Sarajeva, kam míří příští týden. Zatím není jasné, jestli už byl varován Viktor Emanuel.“

František Ferdinand na žádné varování nedbal. Do Sarajeva jel. Tam ho i s manželkou zastřelil 28. června 1914 srbský atentátník. Málokdo očekával, že jeho smrt povede k válce po celé Evropě. Nicméně

Německá tajná služba varovala v červnu 1914 příslušníky vládnoucích rodin Německa, Rakouska a Itálie před reálnou hrozbou atentátů. Následník rakouského trůnu arcivévoda František Ferdinand však svou návštěvu Sarajeva, připadající na 18. června neodložil...

Rakušané toužili po zničující pomstě na Srbsku a Němci po nových územích, která by jim přinesla statut velmoci.

Krise se rozhořovala. Nerozhodný německý císař Vilém II. by se raději do žádné války nepouštěl, měl ve srovnání s Británií pořád slabé loďstvo. Třebaže se vojáci ke střetnutí připravovali, dělali navenek dojem, že panuje letní klid a všichni si užívají dovolenou – charakterizoval situaci historik Christopher Clark v knize *Náměsíčníci – Jak Evropa dospěla v roce 1914 k válce*. Historik Max Hastings v knize *Katastrofa 1914 – Evropa táhne do války* našel další vysvětlení: „Němci tehdy ještě upřímně věřili, že rakousko-sbrská válka, k níž dali požehnání, bude jenom lokální záležitostí, ačkoli si fatalisticky připouštěli nesmírné riziko toho, že by to tak dopadnout nemuselo.“

Náčelník štábu generál Helmuth von Moltke si užíval léčení v Karlových Varech. Major Nicolai trávil několik týdnů s rodinou v pohoří Harz. Z porady k císaři Vilému II. v Postupimi 5. července se omluvil a poslal dva kapitány.

Až 16. července, ještě z letního bytu, upozornil pět východních filiálék své služby, že musí „bedlivěji sledovat činnost v Rusku“. Žádná speciální opatření však nedělejte! Všichni důstojníci mohou zůstat na dovolené do 25. července.

Avšak 23. července vyhlásil polní maršál hrabě Alfred von Waldersee vyšší stupeň nebezpečí. Nicolai proto nařídil pěti důstojníkům na východě: „Zvyšte bdělost!“ Druhý den vydal obdobný rozkaz i podřízeným na západě.

V pátek 25. července se major vrátil do úřadu, zkrátil si dovolenou. Zpravodajský důstojník z Königsbergu z Východního Pruska právě hlásil: Byl zachycen „neobvykle dlouhý“ sled šifrovaných depeší mezi Eiffelovou věží v Paříži a ruskou stanicí v Bobrujsku (dnes v Bělorusku). To mohlo signalizovat společné vojenské přípravy.

Nicolai začal mobilizovat své lidi. Jedenácti důstojníkům v pohraniční nařídil, aby jejich výjezdoví agenti vyjeli do pohraničních oblastí Ruska a Francie, kde posoudí situaci. Otázka zní: Přípravují se tam k válce? Nicméně válka ještě není nevyhnutelná a blízká – zdůraznil.

Večer přišly z obou stran první zašifrované telegramy. Druhý den ráno hlásil vojenský atašé z Petrohradu: Vojska, která byla na cvičištích, dostala příkaz k návratu a aspirantům propůjčili důstojnické hodnosti. Zřejmě začaly „všechny přípravy k mobilizaci proti Rakousku“.

Nicolai nařídil pohotovost. Agenti hlásili, že ruská vojska se blíží k hranicím. Ve 22 hodin oznámil vyzvědač z Vilnius, že vojska zahájila přípravu k válce.

V úterý 31. července v 6.00 hodin ráno přišel do Berlína telegram vojenského ataše z Petrohradu: Rusové mobilizují. V 13.00 německá vláda vyhlásila stav „bezprostřední válečné hrozby“ – volala Němce do zbraně.

ZPRÁVY PŘÍMO NÁČELNÍKU GENERÁLNÍHO ŠTÁBU

Nicolai se po léta snažil rozšiřovat okruh svých informátorů, přesto se žádný z nich nedostal k rozhodujícím vojenským plánům. „Podařilo se včas zjistit nástup francouzské a ruské armády, ale to bylo téměř všechno,“ napsal Janusz Piekalkiewicz v knize *Historie světové špionáže*. „Rozhodující poznatky, s nimiž generální štáb počítal – detailní informace o operačních záměrech ruského a francouzského velení –, však úplně chyběly. Tak se vymstila lakota vrchního velitelství, které zabezpečovalo tajnou službu nutnými financemi jenom velmi zdrženlivě.“

Sít Němců, kteří se usadili ve Velké Británii, MI 5 zlikvidovala v prvních dnech války. Císař Vilém II. zuřil: „To mám okolo sebe samé idioty? Kdo je za to odpovědný?“

V berlínské centrále IIIb pracovalo v létě 1914 okolo 90 důstojníků a civilních zaměstnanců. Měli za úkol nejen vysílat špiony do zahraničí a hodnotit jejich zprávy, ale rovněž chytat cizí agenty na německém území. Na počátku války se práce tajné sekce dařila. Vilém II. si činnosti Nicolaie vysoce cenil a v listopadu mu udělil *Železný kříž* (Eiserne Kreuz) druhé třídy.

V roce 1915 povýšil náčelník štábu zpravodajský útvar IIIb na samostatné oddělení. Jeho velitel tím získal vyšší pravomoci. V prosinci řídilo toto oddělení na západě 337 agentů, kteří spadali pod devět oblastních velitelství.

Centrála nejlépe hodnotila základnu v Antverpách, kterou vedla od začátku roku Elsbeth Schragmüllerová – napsal Jeffrey Richelson v knize *A Century of Spies – Intelligence in The Twentieth Century* (Století špionů – Zpravodajství ve dvacátém století). Tato mladá právnička a politoložka obdivuhodným způsobem vycvičila a řídila 62 agentů, kteří jí s velkou uctivostí říkali „Fräulein Doktor“. I francouzská kontrašpionáž z ní měla respekt, pařížské noviny ji nazývaly „Made-moiselle Docteur“.

Není však vyloučeno, že Schragmüllerová byla dublérkou – nadhazují Wolfgang Schwangen a František Kuník v knize *Kaiserovi špioni*,

díl 2. Před válkou se v USA účastnila filozofického semináře. Při té příležitosti se setkala rovněž s kapitánem Ralphem van Demanem, šéfem Útvaru vojenských informací (Division Military Information – DMI). Později se domluvili na vyslání kapitána Richarda Williamse do Belgie, okupované Němci, aby zajistil evakuaci amerických občanů z oblasti válečných operací. Nicméně Williams zůstal v Bruselu i po vstupu Spojených států do války.

Nejnámější vyzvědačkou byla bezesporu Mata Hari-„H-21“. Sám Nicolai se s ní setkal začátkem roku 1916 ve Frankfurtu. I jeho fascinovala, proto jí přidělil další krycí jméno – „Herrlich“ (Nádherná). Matu Hari naučila základním pravidlům špionážního řemesla Schragmüllerová. Tato tanečnice a kurtizána však chtěla pracovat pro obě strany. Byla naivní, navíc žádné zajímavé informace nepřinášela. Francouzská kontrašpionáž ji brzy prokoukla a předala soudu, který ji na podzim 1917 poslal před popravčí četu.

Nejlepším německým zdrojem v Paříži zůstal novinář Schluga, je- muž dali nyní krycí jméno „Petitpas“. Přátelil se s poslanci a s úředníky ministerstva války, kteří mu prozrazovali spoustu tajemství o taktice a potížích francouzských vojsk. Nicméně často se stávalo, že mezitím se plány na další boje změnily, takže k Nicolaiovi dospěly falešné informace. Když se rozhořely prudké boje, nezdála se Schlugovi Paříž bezpečná a přesídlil do Ženevy. Ze švýcarské kanceláře řídil skupinu svých agentů, kteří chodili do Francie.

Jeho telegramy o politické a hospodářské situaci, stejně jako o ná- dách obyvatelstva, byly přesné. Náčelník generálního štábu Erich von Falkenhayn si vyhradil, aby zprávy od Schlugy chodily přímo jemu. Zvláště ho zajímala morálka vojáků i civilistů. V létě 1915 přivedly agentovy informace německé generály k zahájení úspěšné ofenzívy na západě.

Avšak Schluga byl vážně nemocen a v březnu 1916 se vrátil. Žil ve Wiesbadenu a později v belgickém Bruselu. V roce 1917 v sedma- sedmdesáti letech zemřel. Čtyři desetiletí působil jako vyzvědač, navíc tak vysokého věku, aniž byl odhalen – v dějinách špionáže nebývalý rekord. Znalci ho označili za „nejdůležitější fenomén v dosud známé historii špionáže“. Richelson se však domnívá, že jeho hodnocení bylo poněkud nadnesené.

Až několik měsíců po tom, co USA vstoupily do války, se Nicolai chystal k intenzivnějším akcím. Nejdřív vyslal agenty do francouzských přístavů, aby mu hlásili počty amerických vojáků, kteří připlouvají do Evropy.

Všechny bojující armády používaly více či méně nedávno vynalezených prostředků – bezdrátové telegrafie a letadel. Zatímco francouzská tajná služba těžila z odposlechu a dešifrování německých rádiových depeší, Němci tuto činnost na západní frontě zanedbali. I to byl jeden z důvodů, proč jejich armáda nedokázala postoupit až k Paříži, jak generál Alexandr von Kluck plánoval. V červenci 1918 se to opakovalo – v Paříži rozluštili zašifrované telegramy o plánech útoku, který následkem toho selhal.

Naproti tomu na východě proti carské armádě rádiové rozkazy ruských velitelů Němci zachycovali, a protože rozbili jejich kód, snadno je četli. Díky tomu vojska generála Ericha von Ludendorffa nad Rusy koncem srpna 1914 u Tannenbergu zvítězila. Patrně to byla první bitva, kterou rozhodlo dešifrování rádiového vysílání, ve zpravodajské terminologii zvané SIGINT (Signal Intelligence – rádiové zpravodajství).

Do politiky válčících zemí i neutrálnů tedy zasáhla další metoda – dešifrování rádiových depeší, které si vyměňovaly diplomatické úřady se svými centrály a vojenské štáby mezi sebou.

POPRAVY ŠPIONŮ V LONDÝNĚ

Německá špionáž proti Velké Británii se před válkou zaměřovala především na námořnictvo. Tato síla totiž ovládala všechny oceány.

Po vypuknutí války Britové všechny německé vyzvědače pochytili. Jedenáct poslal soud na popraviště. Prvního popravili v listopadu 1914 – Carl Lody byl po více než sto padesáti letech prvním oběšeným v Toweru. Poslední skončil svůj život v dubnu 1916. Ostatní zůstali izolováni ve věznicích.

Berlín se však nevzdával a vysílal na britské ostrovy další lidi – podle zjištění Andrewa jich bylo v letech 1914–1918 asi 120, z nichž dopadli 65. Ke stejnému číslu dospěl po pátrání v německých archívech Thomas Boghardt v knize *Spies for Kaiser – German Operations in Great Britain during First World War* (Špioni pro císaře – Německé operace ve Velké Británii během první světové války). Ovšem mnozí z těchto vyzvědačů byli jenom pozorovatelé, kteří připlouvali na lodích neutrálních států a zase se vraceli domů.

Například vyzvědač Georgi Breeckow přijel s americkým pasem na jméno Reginald Roland do Anglie v létě 1915. Podařilo se mu zjistit, že Britové chystají nový válečný stroj – tank, a informoval o tom Berlín. Avšak náčelník generálního štábu Erich von Falkenhayn

Nejznámější vyzvědačkou první světové války byla bezesporu tanečnice a kurtizána Mata Hari-„H-21“.

zprávu odložil s odůvodněním, že taková zbraň „nemůže ovlivnit situaci na frontě, která disponuje vyzkoušenou dělostřeleckou taktikou“. Když britská armáda nasadila první tanky v září 1916 v bitvě u Cambrai, němečtí vojáci zděšeně prchali. V říjnu 1915 Britové Breeckowa zatkli a popravili. Jeho společnice Lizi Wertheimová zemřela dva roky po válce ve vězení, kam ji soud poslal na deset let.

Berlín také podněcoval Iry k povstání proti britské vládě. Cílem bylo odtržení Irsku od Velké Británie. Jejich vůdce Rogera Casementa však britská policie v roce 1916 zatkla a poslala před soud kvůli zradě a špionáži. Skončil na šibenici.

„Je zřejmým paradoxem,“ konstatovala zpráva MI 5 po skončení nepřátelství, „že efektivnost kontrašpionáže nemůžeme počítat podle počtu zadržených vyzvědačů.“ Ovšem popravy v Londýně vedly k tomu, že Němci těžko sháněli lidi, které by mohli na britské ostrovy vyslat.

Usvědčené německé špiony popravovali také Francouzi. Mata Hari nebyla jediná žena, která skončila před jejich popravčí četou.

V Anglii však přežil jeden německý vyzvědač celou válku bez úhony – Jules Crawford Silber, narozený v roce 1880 v Breslau (dnes Vratislav, Polsko). Důvěru Britů si získal jako tlumočnick za druhé búrské války, potom žil v USA a v Kanadě. Do Anglie připlul dva týdny po zahájení Velké války, a když ho vyslechli důstojníci kontrašpionáže MI 5, zaměstnali ho v cenzurním poštovním úřadu. Nejdřív pracoval v Londýně, později ho přeložili do Liverpoolu. Jako cenzor mohl odesílat do zahraničí jakékoli dopisy – a v nich podával politické a vojenské informace německé špionáži. „Jakkoli byly Silberovy informace samy o sobě velmi cenné, nemohl – a ani si takový úkol nekladl – rušit ně-

jakým způsobem práci anglické cenzury," napsal J. Čerňak v knize *Pět staletí tajné války*. „Kromě toho jeho zprávy ztrácely na své původní ceně vzhledem k pomalosti, jakou docházely do Berlína.“ V roce 1932 vydal Silber v Breslau memoáry, ve kterých se patřičně oslavil – jako všichni špioni.

Velké souboje sváděly německé, britské a francouzské výzvědné služby ve španělském Madridu. Agenti se snažili vytáhnout informace z německých diplomatů, vesměs spolupracovníků oddělení IIIb. O totéž se pokoušeli Němci.

Špionáž ve Spojených státech Nicolai zpočátku opomíjel – USA zůstávaly neutrální. Stačily mu informace, které posílal z Washingtonu aktivní vojenský atašé kapitán Fritz von Papen. Von Papen, námořní přídělenec kapitán Karl Boy-Ed a obchodní přídělenec Heinrich Albert měli ještě další důležitý úkol – zajišťovat dodávky surovin pro Německo. Museli to však provádět opatrně. Někdy i přes neutrální státy, aby lodě s dodávkami nezkonfiskovalo britské loďstvo.

Už v listopadu 1914 požádal šéf IIIb všechny vojenské přídělence v neutrálních státech, aby získávali „podvrtné elementy z řad anarchistických organizací“. Úloha diplomatů tam postupně splynula s činností důstojníků zpravodajské služby. I vyslanec Johanna von Bernstorffa zapojili v USA do téhle černé práce. Měl za úkol financovat skupiny dělníků německého původu, aby prováděli sabotáže v továrnách pracujících na zakázkách pro Spojence.

Nicolai také zřídil speciální oddělení pro sabotáže v cizích zemích – sekci P čili Agitat-Werke. Kvůli tomu vyslal na jaře 1915 do USA námořního kapitána Franze Rintelena s dokumenty na jméno Švýcara Emila Gacheho. „Když byla Rintelenova činnost odhalena, vydala německá ambasáda ve Washingtonu prohlášení berlínské vlády a oznámila, že o jeho aktivitách nic nevěděla,“ napsala Dagmar Hájková v knize *Emanuel Voska*.

V srpnu se Rintelen jako Gache na holandské lodi vracel. Plavidlo podrobili jako obvykle kontrole Britové, Gacheho zatkli a předali do USA, kde ho na čtyři roky uvěznil.

I bez Rintelenových instrukcí byli sabotéři na americké půdě úspěšní. Zakládali požáry v továrnách a na nákladních lodích, které měly vyplout do Velké Británie a do Ruska. Zbrojovky a muničky v New Jersey, Pensylvánii, Delaware a v dalších městech na východním pobřeží byly v roce 1915 a na začátku roku následujícího často vyřazovány v provozu. V létě 1916 přišla americká tajná policie na stopu těchto diverzantů, která vedla až k německému vyslanectví

a konzulátům. Přesto sabotáže v továrnách občas pokračovaly. Čtyři dny po tom, co USA vyhlásily 6. dubna 1917 válku Německu, vybuchly bomby ve zbrojovce v Eddingtonu ve státu Pensylvánie. Ke konci války měla německá výzvědná služba v USA pouze sedm agentů.

V lednu 1918 byl Nicolai povýšen na podplukovníka. Se svou prací mohl být spokojen. Během války nikdo z jeho důstojníků nezběhl anebo se nestal „krtkem“, který by podával informace nepříteli.

O činnosti oddělení IIIb za Velké války chybí kvalitní prameny – stýskal si historik Marcus Pöhlman v roce 2008 v časopisu *Journal of Intelligence History*. Paměti Nicolaie a Gemppa nejsou spolehlivé, autoři v nich vyzdvihují vlastní úspěchy, jak je to ve všech memoárech obvyklé. Řada původních dokumentů byla též zničena za druhé světové války při náletech spojeneckého letectva, navíc historici činnost oddělení IIIb opomíjeli, víc se věnovali německé špionáži ve třicátých a čtyřicátých letech

Německo neporazila za Velké války neschopnost jeho výzvědné služby. Jeho tragédie spočívala v neprozíravosti politiků a generálů, kteří nepočítali s válkou trvajícím dlouhou dobu, což zemi hospodářsky vyčerpalo, ani se vstupem amerických vojáků na evropskou půdu. Největším úspěchem německých diplomatů a zpravodajců, podporovaných císařem Vilémem II., byla jedinečná pomoc bolševikům k jejich vítězství v Rusku. Ovšem tenhle trik vymyslel někdo jiný, ale zafungoval. Bez exiteritoriálního vagonu z Curychu do Petrohradu a milionů německých marek v letech 1918–1921 by Sovětský svaz nikdy nevznikl.

KONEC V HROMADNÉM HROBĚ U MOSKVY

Když válka v listopadu 1918 skončila, Nicolai označil podpisy německých zástupců za zradu, nikoli za porážku – stejně smýšlelo mnoho důstojníků. Patřil mezi zakladatele krajně nacionalistické strany Vater der Lügen (Strana otčiny) a mobilizoval stejně smýšlející Němce proti mírové dohodě. Vedení oddělení předal plukovník dosavadnímu zástupci majoru Friedrichu Gemppovi a koncem února 1920 odešel do penze.

V lednu 1926 ho Turci pozvali do Ankary, aby pomohl armádě vybudovat tajnou službu. Po návratu do Německa, kde se ujali vlády nacisté, se stal poradcem Národního ústavu pro historii Nového Německa.

Gempp odešel do penze v roce 1927 jako generál, ale během tažení na východ ho v roce 1939 znovu povolali do služby. Ovšem jeho nejdůležitější prací byla zpráva o první světové válce *Geheimer Nachrichtendienst und Spionageabwehr des Heeres* (Tajná zpravodajská služba a kontrašpionáž v armádě za první světové války), kterou dokončil v roce 1944.

Po skončení druhé světové války Nicolaie hned v květnu 1945 zajali příslušníci kontrašpionáže Rudé armády Směš. Rovněž Gemppa deportovali a oba vyslyšali v moskevské věznici Butyrky v domněnání, že znají různé podrobnosti o činnosti výzvědné služby Abwehr v uplynulých letech. Nicolai zemřel 4. května 1947 ve vězeňské nemocnici. Skončil jeho život následkem nemoci, anebo mučení? Nevíme. Jeho tělo pohřbili v hromadném hrobě u Donského kláštera. Rovněž Gempp vydechl za mřížemi 3. ledna 1947 naposled. V roce 1999 zbavil ruský vojenský prokurátor Nicolaie všech obvinění a o dva roky později rehabilitoval Gemppa.

Je paradoxní, že dva němečtí důstojníci, kteří se výrazně zasloužili o vznik bolševického státu, vydechli naposled v jeho vězení.

ZACHYCENÁ
DEPEŠE

ŘEDITEL BRITSKÉ NÁMOŘNÍ VÝZVĚDNÉ SLUŽBY NID

WILLIAM REGINALD HALL

ŠOKUJÍCÍ DEPEŠE Z BERLÍNA

„Tady máte další telegram,“ přinesl důstojník z odposlouchávacího střediska britské Admirality ve středu 17. ledna 1917 kryptoanalytikům v „Místnosti 40“ papír se sérií čísel. Rádiové depeše nepřátel zachycovala za první světové války většina stran konfliktu. A potom záleželo na tom, jestli je odborníci uměli rozluštit anebo získat kód, aby zprávu dešifrovali.

Nigel de Grey, původně nakladatelský redaktor ovládající výborně němčinu a francouzštinu, mrkl na horní značku – je to diplomatický kód 13 042. To bude něco důležitého. Nejprve zjistil, že odesilatelem telegramu je ministr zahraničních věcí Alfred Zimmermann – náleželo mu totiž číslo 97 556. Toto tajemství zase prozradil před časem německý agent Lody. Adresátem je zastupitelský úřad ve Washingtonu, podle oslovení „Vaše Excellence“ přímo vyslanec hrabě Johann von Bernstorff.

Jak přibývalo vyluštěných slov, nemohl kryptolog věřit svým očím. A jeho nadřízený William Montgomery také. „Musím okamžitě zavolat Halla!“ rozhodl šéf německé sekce. Třebaže první věty vyluštili za dvě hodiny, celý telegram, který měl přes tisíc zakódovaných skupin čísel, přečetli až za několik dnů. I první věty však obsahovaly šokující informaci.

Berlín zahájí 1. září neomezenou ponorkovou válku vůči všem lodím včetně neutrálních. Tímto způsobem chce pohrozit Washingtonu, aby přestal podporovat Spojence a nevstupoval do války. Pokud by se tento krok nesetkal s úspěchem, požádáme Mexiko, aby zaútočilo na Spojené státy. Po vítězné válce si k sobě může „připojit ztracená území“ Nového Mexika, Texasu a Arizony, o něž přišlo po prohrané

válce v roce 1845. Předpokládáme, že tato opatření přimějí během několika měsíců Londýn k tomu, aby zahájil jednání o míru. Washingtonský vyslanec má o tomto záměru informovat kolegu v México City Heinricha von Eckhardta. Von Eckhardt seznámí s německým návrhem mexického prezidenta Venustiana Carranzu. Současně mají němečtí diplomaté sondovat případné spojenectví s Japonskem.

Bohužel část telegramu chyběla. To bylo normální, takové „porcování“ důležitých zpráv se kvůli utajení běžně dělalo.

Depeše udivila Brity především svou drzostí a naivitou. Mexiko potřebuje Spojené státy jako investora, který pomáhá zvyšovat životní úroveň jeho obyvatel. Ani s Japonskem, které mělo zájmy na Dálném východě, nemohlo Německo počítat.

Ovšem jak Američanům tento telegram předat? Přece nemůžeme přijít do Washingtonu a oznámit: „My běžně dešifrujeme nejtajnější zprávy z Berlína – a tady máte jednu z nich.“ To bychom prozradili naše možnosti. Musíme najít způsob, jak text legalizovat.

Dva dny nato dostal kapitán William Reginald Hall, ředitel britského Odboru námořního zpravodajství (NID), stejně znějící zprávu, samozřejmě zašifrovanou, od svého rezidenta ve Washingtonu, kde ji zachytil. Němci využívali laskavosti amerického vyslance v Berlíně Gérarda k zaslání zpráv svému zastupitelskému úřadu ve Washingtonu. Tyhle službičky občas neutrálové dělali, aby si naklonili hostitelskou zemi. Ovšem stejně se zachovali krátce nato i Švédové. Ze Stockholmu putovala tato depeše přes Buenos Aires a Washington do Mexika.

O zapojení Mexika do války proti Spojeným státům snil Zimmermann dávno. Teď nechal svůj návrh odeslat pro jistotu třemi způsoby. Třetí depeše šla pozemní cestou do Kodaně, odkud kabelem přes Anglii do USA.

Jenže Britové pořád neměli zprávu celou. Kde je zbytek, když všechny německé telegramy čteme? Možná by nám mohli pomoci naši agenti-dubléri Hermann a Gerds v Mexiku. Jsou to příslušníci tamní státní policie a současně dělají informátory Němcům.

Oba dva souhlasili. Okamžitě se vypravili na německou ambasádu za svým řídicím důstojníkem Arthurem von Magnusem: „Víte o tom, pane legační rado, že v noci na dnešek ukradli neznámí pachatelé z bytu německého vyslance ve Washingtonu hraběte Bernstorffa cenné dokumenty a šifry?“

Von Magnus se vyděsil: „To nevím. Musím to povědět panu vyslančí.“ A ze své pracovny odešel. Oba agenty tam nechal samotné.

Na tuto chvíli pánové čekali. Rychle prohlédli dokumenty na jeho stole. Měli štěstí. Našli tam kompletní Zimmermannovu depeši a fotoaparát, který okamžitě vytáhli z příruční tašky, ji ofotografovali.

Legáčnická rada se vrátil až po delší době: „Pro jistotu jsme telefonovali do Washingtonu. Ne, pánové, žádná loupež se tam nestala.“

Agenti se omluvili: „To víte, doba je zlá. Musíme dávat pozor na všechno.“ Von Magnus mávl rukou a ještě jim za jejich snahu poděkoval.

Dne 22. ledna 1918 ráno dostal Hall telegram: „Záležitost v Mexiku je vyřízena. Text posíláme zvláštní šifrou. Fotokopii odesíláme z Panamy.“

Posledního lednového dne odpoledne přišel na státní department (ministerstvo zahraničí) ve Washingtonu německý vyslanec von Bernstorff. Oznámil státnímu tajemníku Robertu Lansingovi, že za osm hodin, tedy od půlnoci, vyhláší Německo totální ponorkovou válku a bude napadat i lodě všech neutrálních států.

Americká plavidla naložená zbožím a válečným materiálem pro Anglii a Francii zůstala v domovských přístavech, rejdaři nechtěli riskovat jejich potopení. Až za tři dny se kabinet prezidenta Woodrowa Wilsona rozhodl, že s Berlínem přeruší diplomatické styky. S dalšími kroky nepočítal – pořád chtěl udržet USA mimo válku.

VÁHÁNÍ NAIVNÍHO PREZIDENTA

Teprve v sobotu 10. února 1917 dostal Hall kopii telegramu německému vyslanci v Mexiku. Jeho stylistika se trochu lišila od první depeše.

„Američanům předáme telegram, který poslal von Bernstorff von Eckhardtovi do Mexika,“ rozhodl ředitel NID. To bude nejvýhodnější. „Obsahuje trochu jiný text, je pozdějšího data a hlavně si budou Němci myslet, že ho někdo odcizil už dešifrovaný v zámoří. Nebudou podezřívat nás, ale spíš nějakého nenechavého Mexičana.“

Nicméně až 19. února dokončili Montgomery a de Grey kompletní rozluštění této výbušné zprávy. Hall k sobě pozval svého starého přítele Edwarda Bella, tajemníka amerického vyslance, který zastupoval USA u britských tajných služeb.

Když si Bell přečetl rozluštěný telegram, vyprskl: „Tohle přece nemůže být pravda! Není to trik Britů, aby dostali Američany do války?“

Hall mu přísahal na čest britského důstojníka, že text je pravý: „My umíme dešifrovat německé diplomatické depeše! Ale je to tajné.“

Bell se pomalu uklidňoval, ale současně vzrůstal jeho vztek na Němce.

Oba pánové poté okamžitě zašli za vyslancem Walterem H. Pagem. Diplomát se však obával, že prezident bude depeši považovat za britský úskok. Musí tedy udělat všechno pro to, aby telegramu uvěřil.

Pozdě večer 23. února si k sobě oficiálně pozval britský ministr zahraničí Arthur J. Balfour vyslance Pageho. Předložil mu text dopisu von Bernstorffa von Eckhardtovi z 19. ledna, který už diplomat znal od Halla. Druhý den ráno telegrafoval Page prezidentu a státnímu tajemníkovi obsah noční debaty.

Wilson byl zvolen na podzim 1916 podruhé prezidentem Spojených států hlavně proto, že sliboval Američanům mír, nikoli válku, nikoli účast na evropském požáru. On sám se pokládal za mírotvorce, chtěl válčící strany přivést k jednacímu stolu. Depeše ho rozhořčila, o její autentičnosti nezapochoyboval, avšak vyhlásit Německu nepřátelství nechtěl. Britové musí poslat do Washingtonu ukořistěný německý kód, aby se o tom naši odborníci mohli sami přesvědčit!

Mezitím američtí vládní úředníci žádali telegrafní společnost Western Union: „Vydejte nám kopii telegramu odeslaného z německé ambasády ve Washingtonu na vyslanectví v Mexiku.“ Nakonec si to ověřili.

Londýn ale nechtěl tajemství kódu předat: „Je příliš složitý, těžko by s ním vaši specialisté sami pracovali. Ale můžeme dešifrovat jakýkoli německý telegram, který nám pošlete.“ Přitom stále trval na tom, aby Američané dopis německého ministra tajili. Nechceme, aby se dověděli, co všechno umíme.

Hall zkusil přesvědčit Američany jinak. Pozval Bella, aby za pomoci svých lidí dešifroval jednu ze Zimmermannových depeší, která se týkala USA. Povedlo se, nebyl v tom žádný trik.

Přesto Wilson stále doufal, že se mu podaří požár v Evropě uklidnit a s Německem dojedná mír. Do žádné války nepůjdeme!

Když se vyslanec von Bernstorff vrátil koncem února 1917 z Washingtonu do Berlína, chtěl se sejít s císařem, aby mu objasnil Wilsonovy mírové návrhy. Vilém II. ho však přijal až po několika týdnech, kdy už nebylo o čem rozhodovat.

Mezitím změnil Hall taktiku: „Ať tedy americké noviny telegram německého ministra otisknou.“ Jeho uveřejnění 1. března 1917 rozpoutalo ve Spojených státech vzrušenou debatu o Německu. Newyorský časopis *Yorker Staats-Zeitung* vydávaný pro etnické Němce označil Zimmermannovu zprávu za propagandistický trik Spojenců a za snahu očernit císařství.

Šéf NID se už dřív snažil vzbudit v Berlíně dojem, že britští špióni jsou neschopní amatéři. Populární londýnský deník *Daily Mail* reagoval na otištění telegramu v USA zdrcující kritikou britské výzvědné služby. Čtenáři však netušili, že autorem je Reginald Hall a jeho cílem bylo ujistit Němce, že Britové s tím nemají nic společného. (Admirál Hall v *Daily Mail* své autorství potvrdil a objasnil důvod této dezinformace až 31. října 1925.)

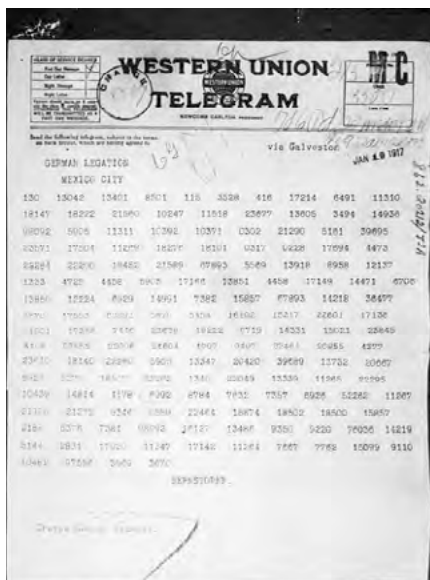
Wilson žádal Kongres, aby souhlasil s vyzbrojením obchodních plavidel, narazil ale na pacifisty. Brzy se to však vymstilo. Německá ponorka potopila 12. března bez varování nákladní loď *Algonquin*.

Týden nato poslali Němci ke dnu další čtyři lodě. Wilson učinil strategický obrat. Americká vláda se 20. března 1917 rozhodla, že vstoupí do války. Kongres USA 6. dubna vyhlášení války schválil.

Ostatně k této změně amerického postoje přispěl opět Zimmermann. V Berlíně se do něho pustili říšští poslanci. Ministr se pokoušel hájit, ale nakonec se k autorství zmíněné depeše přiznal. Zato německá tajná služba marně pátrala po díře, kterou toto velké státní tajemství uniklo.

„Žádná jiná kryptoanalýza nevedla k tak obrovským následkům,“ napsal americký historik David Kahn. Podle jeho názoru „nikdy předtím a nikdy po tom nemělo rozluštění tajné zprávy tak ohromný význam“.

Berlín chystal tři nákladní lodě se zbraněmi pro Mexiko. Avšak v polovině dubna prezident Venustian Carranza německou nabídku odmítl. Nemůže jít do střetu se Spojenými státy!

Z 15 tisíc německých telegramů, které Britové rozluštili během první světové války, byla Zimmermannova depeše tou nejdůležitější – přiměla Američany ke vstupu do války.

„MÍSTNOST ČÍSLO 40“

Námořní kapitán William Reginald Hall pocházel z námořnické rodiny. Narodil se 28. června 1870 v Britfordu v jihozápadní Anglii jako nejstarší syn. Jeho otec námořní kapitán William Henry Hall byl od roku 1883 předsedou Výboru pro zahraniční zpravodajství, z něhož se po čtyřech letech vyvinul Odbor námořního zpravodajství NID Admirality či také „Místnost číslo 40“ (Room 40) – podle čísla dveří, za nimiž šéf úřadoval. Dva roky kapitán W. H. Hall NID vedl. Velel pouze několika málo lidem, kteří ani neznali cizí jazyky. Teprve postupně získával NID věhlas a další lidi a na počátku 20. století se stal integrální a uznávanou součástí námořnictva.

William Reginald se plavil na moři od čtrnácti let. Jakmile s vyznamenáním ukončil námořní akademii, oženil se v roce 1894 s devatenáctiletou Ethel ze šlechtické rodiny. Sloužil na řadě lodí a rychle postupoval ve funkcích. V roce 1904 poprvé velel vlastní lodi, bitevníku *Cornwallis*, která operovala ve Středozemním moři. Několik let sloužil ve štábu prvního námořního lorda Johna Fishera. S cvičnou lodí *Cornwall* navštívil různé zahraniční přístavy. V roce 1909 si půjčil od vévody z Westminsteru jachtu a doplul s ní do Kielu, kde jako turista vyfotografoval a ohodnotil všechna německá válečná plavidla. Šéfové NID, kteří ho tam poslali, byli spokojeni.

Dva jeho důstojníci, kapitán Trench a poručík Brandon, odjeli v roce 1910 do Německa, aby tam pod rouškou turistů sbírali informace o obraně pobřeží, opět pro NID. Avšak německá policie je zatkla a soud je poslal do vězení. V květnu 1913, když Berlín navštívil britský král Jiří V., je císař Vilém II. omilostnil.

W. R. Hall sloužil i na dalších lodích. Absolvoval dělostřelecký a torpédový kurz, na Královské námořní akademii (Royal Navy College) v Greenwichi studoval matematiku. Byl to vysoce vzdělaný důstojník.

V říjnu 1914, tři měsíce po zahájení Velké války, musel velitelský můstek křižníku *Queen Mary* opustit a odejít na pevninu. Trpěl stresem, nebyl zdrav.

První lord Admirality Winston Churchill a vrchní velitel námořních sil admirál princ Louis Battenberg nabídli Hallovi zajímavou práci: „Chceme vás jmenovat náčelníkem Zpravodajského odboru námořnictva NID.“ Kontradmirál Henry Oliver, který této výzvědné službě rok šéfoval, povýšil v srpnu 1914 na náčelníka štábu námořnictva.